

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КРИМІНАЛІСТИЧНА ВИБУХОТЕХНІКА:
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Київ
2023

УДК 343.983:623.454.24](038)
К823

Автори-укладачі:

Приходько Ю. П. – доцент кафедри криміналістичного забезпечення та судових експертиз ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Юсупов В. В. – провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Саковський А. А. – директор ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Філіпов Ю. Є. – старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем криміналістичного забезпечення та судової експертології ННІ № 2 Національної академії внутрішніх справ

Рецензенти:

Чорноус Ю. М. – професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор;

Шмерего О. Б. – головний судовий експерт відділу досліджень артилерійської та ракетної зброї вибухотехнічної лабораторії ДНДЕКЦ МВС України

Рекомендовано науково-методичною радою Національної академії внутрішніх справ 22 вересня 2023 року (протокол № 12)

Криміналістична вибухотехніка: словник термінів [Текст] /
К823 [Ю. П. Приходько, В. В. Юсупов, А. А. Саковський,
Ю. Є. Філіпов]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2023. – 95 с.

Словник містить визначення термінів, які використовують під час проведення судової вибухотехнічної експертизи та в професійній діяльності вибухотехнічних підрозділів правоохоронних і військових органів України.

Видання призначене для фахівців спеціалізованих судово-експертних установ, викладачів, здобувачів закладів вищої освіти, суддів, адвокатів та інших осіб, діяльність яких пов'язана з оцінкою та використанням висновків судових експертів.

УДК 343.983:623.454.24](038)

© Національна академія внутрішніх справ, 2023

© Приходько Ю. П., Юсупов В. В., Саковський А. А.,
Філіпов Ю. Є., 2023

ПЕРЕДМОВА

Останніми роками міжнародна спільнота дедалі глибше усвідомлює масштаби проблеми, пов'язаної з вибухонебезпечними предметами та речовинами, оскільки її глобальність потребує узгоджених спільних заходів реагування.

У Конституції України визначено стратегічний курс держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі й Організації Північноатлантичного договору (НАТО). Реалізація цього наміру неможлива без упровадження стандартів НАТО в Міністерстві оборони України, Збройних силах України, Міністерстві внутрішніх справ України, зокрема у сфері протимінної діяльності, використання міжнародних стандартів (IMAS, STANAG).

У сучасних умовах повномасштабного російського вторгнення на територію України вибухонебезпека посідає перше місце серед імовірних причин смертності в нашій державі. Мінами, бойовими припасами, вибуховими речовинами й іншими вибухонебезпечними предметами «забруднено» тисячі квадратних кілометрів території України. Більшість із них є штатними (заводськими), що вироблені в промислових умовах, їх застосовують в армії, правоохоронних органах або промисловості. Зокрема, до таких пристроїв належать: авіаційні бомби (касетні бойові припаси, разові бомбові зв'язки, запальні баки тощо); постріли й снаряди польової, самохідної, танкової та зенітної артилерії; мінометні постріли та міни; патрони авіаційних кулеметів і гармат; патрони стрілецької зброї; ручні гранати; інженерні боєприпаси; вибухові речовини; хімічні та спеціальні боєприпаси; деякі інші пристрої, що містять вибухові речовини.

Роботу з розмінування «забруднених» територій виконують сапери Збройних сил, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної спеціальної служби транспорту, Національної поліції. У низці випадків постає необхідність експертного дослідження різноманітних вибухонебезпечних предметів і речовин залежно від обставин вчинення воєнних злочинів.

Нині відбуваються постійне розширення й ускладнення змісту наукової інформації в судовій експертизі, з'являється нова термінологія, постає необхідність її однозначної інтерпретації та стандартизації, що обумовлює потребу в

сучасних оновлених тематичних довідникових виданнях. Удосконалення термінів полягає як у заміні одних термінів іншими, так і в уточненні дефініцій, які вже використовують, крім цього, заміна термінів відображає тенденцію розвитку наукових знань. Уніфікація термінів відбувається за певної процедури, шляхом зменшення кількості понять, що позначають один і той самий об'єкт, або заміни декількох прийнятих термінів одним новим, який будуть використовувати не паралельно з усіма наявними, а замість них.

Проведення судових вибухотехнічних експертиз здійснюють з використанням термінології, викладеної в спеціальній літературі, а також інформаційних джерелах, розміщених у мережі Інтернет. Водночас проведення вибухотехнічних експертиз пов'язане з використанням значної кількості термінів і дефініцій, які в низці інформаційних та нормативних джерел потлумачено по-різному.

Фахівці констатують необхідність однозначного трактування понять вибухових пристроїв і боєприпасів, що, відповідно, пов'язано з певними складнощами в роботі експертів-вибухотехніків під час проведення класифікаційних досліджень, зокрема щодо категоризації наданого на дослідження об'єкта.

Значний обсяг інформації щодо експертної термінології у сфері вибухової справи в наявних джерелах не систематизовано до тих обсягів, щоб ці інформаційні джерела повноцінно могли бути корисні в експертній практиці. Вирішення проблемних питань теорії та практики формування термінології вибухотехнічної експертизи завжди мало важливе наукове й практичне значення. Актуальність відповідних довідкових видань посилюється в умовах російсько-української війни.

Розроблення сучасної експертної термінології в судовій вибухотехнічній експертизі має перспективи подальшої імплементації в ДСТУ «Судова вибухотехнічна експертиза. Терміни та визначення понять». Крім цього, триватиме робота щодо військово-поліцейської стандартизації у сфері протимінної діяльності, що наблизить взаємосумісність сил безпеки й оборони з відповідними іноземними правоохоронними органами та підрозділами збройних сил НАТО.

Підготовлений авторським колективом Національної академії внутрішніх справ словник містить термінологію з галузі

криміналістичної вибухотехніки, що вивчає вибухові речовини, вибухові пристрої, засоби підриву, сліди їх дії та закономірності використання відповідних об'єктів під час вчинення кримінальних правопорушень. Засоби й методи виявлення та криміналістичного дослідження об'єктів криміналістичної вибухотехніки і слідів їх застосування ґрунтуються на знанні термінології військово-технічних наук, фізики, хімії.

Терміни включено до словника відповідно до нагальних потреб цивільного захисту, розвитку вибухонебезпечних технологій та вибухових матеріалів. Зокрема, дефініції терміносполучень, що містяться в пропонованому виданні, тлумачать низку понять, пов'язаних з авіаційними боєприпасами; класифікацією, основними елементами, призначенням, калібрами, маркуванням і принципом їх дії; авіаційними бомбами основного призначення; авіаційними бомбами спеціального призначення; авіаційними бомбами допоміжного призначення; загальними відомостями про авіаційні підривники та їх основні механізми; порядком ідентифікації авіаційних бомб; правилами безпечного поводження з авіаційними боєприпасами – дотриманням правил безпечного поводження в разі виявлення авіаційних бомб. Відповідні терміни відображають загальні відомості про ракети; класифікацію, призначення, основні елементи ракет; основні типи ракет і вибухові пристрої, які використовують у них; порядок ідентифікації ракет; правила безпечного поводження з ракетами – дотримання правил безпечного поводження в разі виявлення ракет тощо.

Висвітлені в словнику відомості характеризують вітчизняні та закордонні зразки, зокрема країн НАТО.

Актуальність термінологічного словника з криміналістичної вибухотехніки обумовлена тим, що під час навчання і практичної слідчої та судово-експертної діяльності методологічне підґрунтя терміносистем наукової роботи є основою для кваліфікованої діяльності у сфері дослідження вибухонебезпечних матеріалів.

У зв'язку із широким різноманіттям вибухових речовин і пристроїв, постійним удосконаленням і винайденням нових засобів, у яких використовують вибухові матеріали, автори словника не претендують на охоплення всіх об'єктів вибухотехнічних досліджень. У виданні розміщено систематизований відповідно до сучасних умов матеріал з

криміналістичної вибухотехніки, який подано максимально вичерпно, у доступній для сприйняття та розуміння формі.

Словник містить тлумачення понад 400 термінів криміналістичної вибухотехніки.

Видання може бути використано в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання та військових навчальних закладах у процесі підготовки фахівців слідчої, експертної спеціалізації, спеціалістів-саперів, вибухотехніків, подальшого підвищення ними кваліфікації. Словник також стане в нагоді працівникам слідчих органів, вибухотехнічних підрозділів, експертних установ під час проведення та участі в слідчих (розшукових) діях, призначення та проведення судових вибухотехнічних експертиз і відповідних експертних досліджень.

Термінологічний апарат, що міститься в словнику, буде також корисний особам, які готуються до атестації на право самостійно проводити судові вибухотехнічні експертизи, а також курсантам, студентам і слухачам, що вивчають відповідні навчальні дисципліни та спецкурси.

ПОБУДОВА СЛОВНИКА

Кожен однослівний термін потлумачено в словнику один раз.

Якщо термін є словосполученням, то його наведено в словнику один раз за першим словом (наприклад: «АЗИД СВИНЦЮ», «БАЛІСТИЧНА РАКЕТА», «ВИБУХОВА СПРАВА»).

Терміни в словнику розміщено в алфавітному порядку.

Безпосередньо після терміна або всередині терміна-словосполучення в дужках може бути подано синонімічний або ж альтернативний йому термін чи його частину.

Наприклад:

**ВИБУХОТЕХНІЧНА (ВИБУХОВОТЕХНІЧНА)
ЕКСПЕРТИЗА (ДОСЛІДЖЕННЯ) – ...
ВИКОНАВЕЦЬ (ВИБУХОТЕХНІК, ОПЕРАТОР) – ...
ГЕОГРАФІЧНА (ГЕОПРОСТОРОВА) ІНФОРМАЦІЙНА
СИСТЕМА – ...**

Різні значення одного й того самого терміна пронумеровано.

Наприклад:

ЩУП – 1) загострений сталевий стрижень...; 2) загострена паличка, призначена для...

Після терміна в дужках може бути наведено його аббревіатуру, зокрема іноземною мовою, або відповідник іноземною мовою, який використовують у міжнародних стандартах й офіційних словникових виданнях.

Наприклад:

**АВТОМАТИЗОВАНЕ РОБОЧЕ МІСЦЕ (АРМ) – ...
МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
(International Mine Action Standards, IMAS) – ...**

А-ІХ-1 – шифр речовини на основі гексогену, що містить 5–6 % флегматизатора – парафіну. Застосовують для спорядження бойових частин ракет, артилерійських снарядів, мін та інших боеприпасів.

А-ІХ-2 – шифр речовини механічної суміші флегматизованого гексогену з алюмінієвою пудрою у співвідношенні 80 % А-ІХ-І і 20 % алюмінієвої пудри. Наділена сильною фугасною та запальною дією. Застосовують переважно для спорядження авіаційних артилерійських снарядів, морських мін і торпед.

АВТОМАТИЗОВАНЕ РОБОЧЕ МІСЦЕ (АРМ) – комплекс програмних й апаратних засобів, зовнішні зв'язки якого орієнтовані на виконання реальних завдань. АРМ охоплює спеціальні програми, базу даних, а також апаратні засоби для забезпечення зв'язку як користувачем, так і зовнішнім середовищем.

АДАМСИТ – отруйна речовина дратівної дії (стернит). Кристалічна речовина жовтого або зеленого кольору. Температура плавлення – 195°C, температура кипіння – 410°C. Дія А. виявляється через 5–10 с.

АЗИД СВИНЦЮ – ініціююча вибухова речовина. Кристалічна речовина білого кольору. Хімічно стійка, чутливість до механічних впливів удвічі–тричі нижча, ніж у гримучої ртуті. Недостатньо чутливий до дії вогню й наколу. З алюмінієм не взаємодіє, тому А.С. застосовують в оболонках з алюмінію. Ініціююча здатність у 5–10 разів вища, ніж у гримучої ртуті. Щільність – $4,8 \times 10^3$ кг/м³, швидкість детонації – 4500–5000 м/с, теплота вибуху – 1,5 МДж/кг.

АКВАНІТ – водомістка пластична вибухова речовина на основі аміачної селітри і тротилу. Теплота вибуху – близько 4,6 МДж/кг. Малочутливі до механічних впливів. Застосовують у шахтах і рудниках, безпечних щодо газу й пилу.

АКТ НЕЗАКОННОГО ВТРУЧАННЯ – протиправні дії, пов’язані з посяганням на нормальну й безпечну діяльність авіації та авіаційних об’єктів, унаслідок яких сталися нещасні випадки з людьми, майнові збитки, захоплення чи викрадення повітряного судна або ті, що створюють ситуацію для таких наслідків.

АКТИВНИЙ АНАЛІЗ (РАДІОАКТИВАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ) – метод визначення якісного та кількісного макро- і мікроелементного складу речовин, що ґрунтується на вимірюванні енергії випромінювання радіоактивних ядер ізотопів, що утворилися під дією потоку нейтронів, заряджених частинок (протонів та інших). Найпоширенішим є нейтронно-активаційний аналіз. Метод характеризується низькою межею виявлення, вибірковістю та специфічністю. Ефективний для визначення кількості мікроелементів в об’єктах експертного дослідження (наприклад, волосі, синтетичних матеріалах, фарбах тощо).

АМІАЧНА СЕЛІТРА – азотнокисла сіль, у сухому вигляді є кристалічним порошком білого кольору. Легко розчиняється у воді, поглинаючи значну кількість тепла. Швидкість детонації – 1000–3000 м/с, теплота вибуху – 1600 МДж/кг, температура плавлення – 170°C. Чутливість до всіх видів початкових імпульсів надзвичайно низька. Застосовують у вибухових сумішах як окислювач.

АМОНАЛ – промислова вибухова речовина, що містить, крім аміачної селітри, нітросполуки (тротил тощо) і дисперсний алюміній. Теплота вибуху – 5,1–5,9 МДж/кг, водостійка. Застосовують у шахтах, безпечних щодо газу й пилу, а також для підриву льодових полів тощо. Можуть використовувати для спорядження боєприпасів.

АМОНІТ – порошкоподібна промислова вибухова речовина, що містить, крім аміачної селітри, нітросполуки (тротил, гексоген тощо), іноді з добавками нітроефірів. Теплота вибуху – 3,4–5,5 МДж/кг, малочутлива до удару, тертя і вогню. Застосовують під час виконання підривних робіт у підземних виробках; у воєнний час можуть використовувати для спорядження боєприпасів.

АМОНІТ ВОДОСТІЙКИЙ – вибухова суміш, що містить у своєму складі добавки (парафін, асфальтит тощо), які підвищують її водостійкість.

АМОНІТ СКЕЛЬНИЙ – потужна вибухова речовина. До пресування є порошкоподібною вибуховою речовиною сіро-сталевого кольору. Склад: селітра аміачна – 66 %, тротил – 5 %, гексоген – 24 %, алюмінієва пудра – 5 %. Швидкість детонації – 4800–6500 м/с, теплота вибуху – 5,4–5,7 МДж/кг. Вирізняється підвищеною чутливістю до механічних впливів і вогню. Застосовують у шахтному будівництві.

АНАЛІЗ З БОКУ КЕРІВНИЦТВА – оцінювання керівництвом стану системи якості вибухотехнічного підрозділу та її відповідності політиці у сфері якості, встановленим для підрозділу повноваженням і посадовим інструкціям.

АНАЛІЗ РИЗИКУ – систематизація отриманої інформації щодо ступеня небезпеки, що може призвести до негативних наслідків.

АРТИЛЕРІЙСЬКИЙ ПОСТРІЛ – боєприпас для стрільби з артилерійської гармати; комплект елементів для одного пострілу снаряд (міна) з підривником, металевий заряд у гільзі або картузі, засіб займання заряду й допоміжні елементи (флегматизатори, розміднювачі, вогнегасники, пижі тощо). *А.П.* називають повним, якщо він має всі елементи, але не зібраний, і готовим – коли він зібраний. Готовий *А.П.* буває остаточно й неостаточно спорядженим (відповідно споряджений або неспоряджений підривником).

АРТИЛЕРІЙСЬКИЙ ПОСТРІЛ РОЗДІЛЬНО-ГІЛЬЗОВОГО СПОРЯДЖЕННЯ – гільза з металевим зарядом і засобом займання, не з'єднані зі снарядом. Застосовують переважно в артилерійській зброї середнього калібру, яку заряджають у два прийоми.

АРТИЛЕРІЙСЬКИЙ ПОСТРІЛ УНІТАРНОГО СПОРЯДЖЕННЯ – снаряд, металевий заряд і засіб займання, об'єднані в одне ціле; застосовують у всіх автоматичних і напівавтоматичних гарматах, а також у деяких неавтоматичних видах артилерії, які заряджають в один прийом. *А.П.У.С.* малого калібру називають артилерійським патроном.

АТОМНА СПЕКТРОСКОПІЯ – група методів дослідження якісного й кількісного аналізу елементного складу речовин, що ґрунтується на реєстрації квантового випромінювання атомів речовини, попередньо енергозбуджених. Посідає провідне місце серед загальноекспертних методів дослідження речових доказів. Спектральний аналіз здійснюють у двох варіантах: за спектром випромінювання (емісійний аналіз) і за спектром поглинання (абсорбційний аналіз).

БАЛІСТИКА – це наука про рух артилерійських снарядів, мін, авіабомб, куль, некерованих ракет під час стрільби (пуску). Основні розділи: зовнішня балістика і внутрішня балістика.

БАЛІСТИКА ВНУТРІШНЯ – вивчає рух снарядів, мін, куль тощо в каналі ствола зброї під дією порохових газів, а також інші процеси, що відбуваються під час пострілу в каналі ствола або камері порохової ракети.

БАЛІСТИКА ЗОВНІШНЯ – вивчає рух снарядів, мін, куль, некерованих ракет тощо після припинення їх силової взаємодії зі стволом зброї (пусковою установкою), а також фактори, що впливають на цей рух.

БАЛІСТИЧНА РАКЕТА – ракета, політ якої, за винятком активної ділянки траєкторії, відбувається траєкторією вільно кинутого тіла.

БАЛІСТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ – основні дані, що визначають закономірності розвитку процесу пострілу й руху снаряда (міни, гранати, кулі в каналі ствола (внутрішньобалістичні) і на траєкторії (зовнішньобалістичні). Основні внутрішньобалістичні характеристики: калібр зброї, обсяг зарядної камори, щільність заряджання, довжина шляху снаряда в каналі ствола, відносна маса заряду (відношення її до маси снаряда), сила пороху, максимальний тиск, тиск форсування, характеристики прогресивності горіння пороху тощо. До основних зовнішньобалістичних характеристик належать початкова швидкість, балістичний коефіцієнт, кут кидання і вильоту, середні відхилення тощо.

БЕЗПЕКА – стосовно дій з розряджання, транспортування чи знищення вибухових пристроїв ризик цілком усунути неможливо, тож *Б.* вважають ризик для здоров'я, зменшений до «припустимих норм» (ISO Guide15) (див. *Безпечний*).

БЕЗПЕЧНА ВІДСТАНЬ – дистанція (зона), де на людей не діють уражаючі фактори вибуху.

БЕЗПЕЧНИЙ – значення терміна в контексті виконання спеціальних вибухотехнічних робіт не обов’язково визначає, що весь комплекс ризиків було усунуто. *Б.* передбачає, що ризик зменшено до «припустимої норми», тобто до рівня, який прийнятний у межах наявної обстановки на місці інциденту (ISO Керівництво 51 «Безпечні аспекти й основні напрями їх включення у стандарти») (див. *Безпека*).

БЕЗПЕЧНІ ВІДСТАНІ ПОДІЇ ПОВІТРЯНОЇ УДАРНОЇ ХВИЛІ – відстані, на яких повітряна ударна хвиля вибуху втрачає здатність завдавати поразки заданої інтенсивності.

БЕНГАЛЬСЬКИЙ ВОГОНЬ – піротехнічний склад, горіння якого супроводжується розкиданням блискучих іскор. Застосовують для подання сигналів, ілюмінацій і феєрверків.

БОЄПРИПАС ВИХОЛОЩЕНИЙ (БОЙОВИЙ ПРИПАС ВИХОЛОЩЕНИЙ) – боєприпас, у якому немає (їх видалено) вибухових речовин (спорядження) та засобів підризу.

БОЄПРИПАС ІНЕРТНИЙ (БОЙОВИЙ ПРИПАС ІНЕРТНИЙ) – боєприпас, який не містить вибухових, піротехнічних, сльозогінних, радіоактивних, хімічних, біологічних чи інших токсичних компонентів або речовин. *Б.І.* відрізняється від навчального тим, що його не обов’язково було спеціально виготовлено з навчальною метою. Інертний стан боєприпасу міг виникнути внаслідок процедури знешкодження чи іншого процесу видалення всіх небезпечних компонентів і речовин. Він також стосується стану боєприпасу під час виготовлення до його заповнення чи обладнання вибуховими або небезпечними компонентами й речовинами.

БОЄПРИПАС НАВЧАЛЬНИЙ (БОЙОВИЙ ПРИПАС НАВЧАЛЬНИЙ) – спеціально виготовлений макет боєприпасу, не містить вибухо- і вогнебезпечних елементів, призначений для вивчення його конструкції та навчання методів поводження з ним.

БОЄПРИПАС НЕОСТАТОЧНО СПОРЯДЖЕНИЙ (БОЙОВИЙ ПРИПАС НЕОСТАТОЧНО СПОРЯДЖЕНИЙ) – боеприпас, виготовлений промисловим способом, у який не встановлено запобіжник (вибуховий пристрій, запал).

БОЄПРИПАС СЛЬОЗОГІННИЙ (БОЙОВИЙ ПРИПАС СЛЬОЗОГІННИЙ) – боеприпас, який містить хімічні речовини, призначені для виводу спричинення короточасної сльозотечі або запалення очей.

БОЄПРИПАСИ (БОЙОВІ ПРИПАСИ) – вибухові пристрої, виготовлені на спеціально призначених для цього підприємствах із застосуванням промислової технології відповідно до нормативно-технічної документації, призначені для ураження людей та об'єктів за допомогою факторів ураження вибуху (див. *Бойові припаси*).

БОЙОВА ПРУЖИНА – елемент ударного механізму запалу гранати або мінного детонатора, призначений для передання ударникові енергії, необхідної для наколювання і запалювання капсуля-запальника.

БОЙОВА ЧАСТИНА РАКЕТИ – елемент ракети, призначений для безпосереднього ураження цілі. Складається з корпусу, бойового заряду, підривного пристрою, запобіжно-виконавчого механізму тощо.

БОЙОВИЙ (ЗАПАЛЬНИЙ) ЛАНЦЮГ ДЕТАНАТОРА – електричний ланцюг детонатора (контактного, дистанційного або неконтактного), що охоплює датчик цілі, джерело електричного струму, електрозапальник або електродетонатор.

БОЙОВИЙ ЛАНЦЮГ – система фізичних (технічних) і хімічних об'єктів, пов'язаних між собою для ініціювання та здійснення вибуху.

БОЙОВИК (ПАТРОН-БОЙОВИК) – окремо підготовлена частина заряду з поміщенням у неї капсулем-детонатором, електродетонатором або детонуючим шнуром, залежно від способу підриву.

БОЙОВІ ПРИПАСИ – патрони до зброї, артилерійські снаряди, бомби, бойові частини, міни, а також інші вироби й снаряди, споряджені вибуховими речовинами та призначені для ураження живої цілі або руйнування різноманітних об'єктів (див. *Боєприпаси*).

БОМБА – 1) один з основних видів авіаційних боєприпасів; 2) снаряд, застосовуваний кораблями для ураження підводних човнів; 3) застаріла назва артилерійського снаряда осколково-фугасної дії масою понад 16 кг; 4) осколковий снаряд для стрільби з бомбометів за часів Першої світової війни; 5) застаріла назва вибухового пристрою, виготовленого саморобним способом з диверсійною чи терористичною метою. Під час російсько-української війни військово-повітряні сили РФ почали використовувати крилаті керовані авіаційні бомби для обстрілів прифронтової зони війни. Особливість застосування *Б.* полягає в тому, що ворожа авіація не залітає в зону ураження.

БОМБА МАНОМЕТРИЧНА – товстостінний сталевий циліндр, що закривається з обох боків міцними сталевими кришками, призначений для вимірювання тиску газів, які утворюються внаслідок вибуху вибухової речовини.

БРИЗАНТНІСТЬ – здатність вибухової речовини утворювати під час вибуху руйнування (дроблення) оболонки, що безпосередньо контактує із зарядом. *Б.* виявляється на відстані, яка не перевищує 2–2,5 радіуса заряду вибухової речовини; підвищує внаслідок збільшення щільності вибухової речовини швидкість детонації. *Б.* вибухової речовини оцінюють величиною обжиму свинцевого циліндра під час вибуху на ньому заряду вибухової речовини.

«БРУДНА БОМБА» – термін, який використовують на позначення вибухових пристроїв або боєприпасів, застосовуваних з метою завдання шкоди життю та здоров'ю людей, тварин, а також забруднення територій шляхом розповсюдження радіоактивних, біологічних, хімічних та інших небезпечних компонентів, що є основними складовими (засобами ураження) пристрою або боєприпасу.

В

ВИБУХ – процес виділення енергії за стислий проміжок часу, пов’язаний з миттєвою фізико-хімічною зміною стану речовини, яка призводить до стрибка тиску або ударної хвилі, що супроводжується утворенням стиснутих газів або парів, здатних виконувати роботу переміщення або руйнування. Процес вивільнення значної кількості енергії в обмеженому об’ємі за нетривалий проміжок часу.

ВИБУХ АВАРІЙНИЙ – вибух, що стався внаслідок порушення технології виробництва, помилок персоналу з обслуговування або помилок, яких припустилися під час проєктування.

ВИБУХ ВИБУХОВОЇ РЕЧОВИНИ – надзвичайно швидке хімічне перетворення вибухових речовин або їх сумішей, що супроводжується виділенням значної кількості тепла й газів.

ВИБУХ ДЕТОНАЦІЙНИЙ – вибух, за якого запалювання подальших шарів вибухової речовини відбувається внаслідок стиснення та нагріву ударною хвилею, причому ударна хвиля і зона хімічної реакції нерозривно супроводжують одна одну з постійною надзвуковою швидкістю.

ВИБУХ ДЕФЛАГРАЦІЙНИЙ – вибух, за якого нагрівання та запалювання подальших шарів вибухової речовини відбуваються внаслідок дифузії і теплопередачі, причому фронт хвилі стиснення і фронт полум’я рухаються з дозвуковою швидкістю.

ВИБУХ ЄМНОСТІ ПІД ВИСОКИМ ТИСКОМ – вибух ємності, у якій у робочому стані зберігаються стиснуті під високим тиском гази або рідини, або вибух, у якому тиск підвищується внаслідок зовнішнього нагріву або самозаймання суміші, що утворилася, всередині ємності.

ВИБУХ ЗОСЕРЕДЖЕНИЙ – вибух заряду конденсованої вибухової речовини або конденсованої вибухонебезпечної системи.

ВИБУХ КОНТРОЛЬОВАНИЙ – спеціальний вибух, здійснений спеціалістами з вибухової справи на місці інциденту чи на спеціальному підривному майданчику з дотриманням заходів вибухобезпеки.

ВИБУХ ОБ'ЄМНИЙ – детонаційний або дефлаграційний вибух газоповітряних, пилоповітряних і пароповітряних сумішей; ураження спричинюється внаслідок детонації повітряної ударної хвилі, що виникає під час вибуху хмари.

ВИБУХ СПРЯМОВАНОЇ ДІЇ – вибух, поширення енергії якого навмисно зосереджується в певному напрямку. Досягають шляхом відповідного розміщення заряду, підбору його форми й місця ініціювання.

ВИБУХ ФІЗИЧНИЙ – вибух, спричинений зміною фізичного стану речовини.

ВИБУХ ХІМІЧНИЙ – вибух, спричинений швидким (швидкість становить сотні й тисячі метрів на секунду) хімічним перетворенням речовин, за якого потенційна хімічна енергія переходить у теплову й кінетичну енергію продуктів вибуху, що розширюються.

ВИБУХОВА СПРАВА – самостійна галузь техніки, що охоплює сукупність процесів, пов'язаних із застосуванням енергії вибуху вибухової речовини в промисловості та сільському господарстві.

ВИБУХОВА ХВИЛЯ – створений вибухом рух середовища, за якого відбувається стрімке підвищення тиску, щільності й температури.

ВИБУХОВИЙ ПАКЕТ – засіб імітації розривів артилерійських снарядів, мін і гранат на заняттях і навчаннях військ. Містить 30–80 г димного пороху, укладеного у водонепроникну оболонку.

ВИБУХОВИЙ ПРИСТРІЙ – спеціально виготовлений промисловим або саморобним способом пристрій одноразового застосування, який за певних обставин спроможний до вибуху з утворенням факторів ураження за допомогою використання енергії хімічного вибуху. Найпоширеніші *В.П.* складаються із заряду вибухової речовини, конструктивно поєднаного із засобами підризу, корпусу (оболонки) і допоміжних елементів, що забезпечують його функціонування.

ВИБУХОВИЙ ПРИСТРІЙ ПРОМИСЛОВОГО ВИГОТОВЛЕННЯ – пристрій, виготовлений на спеціально призначених для цього підприємствах із застосуванням промислової технології відповідно до нормативно-технічної документації.

ВИБУХОВИЙ ПРИСТРІЙ САМОРОБНОГО ВИГОТОВЛЕННЯ – пристрій, виготовлений в умовах, не призначених для цього, або в якому використано щонайменше один елемент конструкції саморобного виготовлення чи який має не регламентовані технічними умовами складання і застосування.

ВИБУХОВІ МАТЕРІАЛИ (у загальному значенні) – вибухові речовини, піротехнічні суміші, об'єкти та предмети, що їх містять.

ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ – хімічні сполуки або їх суміші, які здатні під впливом зовнішнього імпульсу (удару, тертя, нагрівання тощо) вибухнути. Характеризуються швидкістю вибухового перетворення (швидкістю детонації), теплотою вибуху (кількістю тепла, що виділяється під час вибуху 1 кг вибухової речовини), складом й обсягом газоподібних продуктів, їх максимальною температурою, чутливістю до механічного і теплового впливу й іншими ознаками, а також бризантністю (здатністю під час вибуху здійснювати подрібнення предметів навколишнього середовища). За складом поділяють на вибухові хімічні сполуки й вибухові суміші; за призначенням – на ініціюючі (первинні) і бризантні (вторинні). Під час вчинення терористичних актів трапляються випадки використання пластичних *В.Р.* (суміші бризантної вибухової речовини з пластифікованими добавками).

ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ АМІАЧНО-СЕЛІТРОВІ – застаріла назва вибухових сумішей, основою яких є аміачна селітра; належать до бризантних вибухових речовин. Застосовують переважно під час промислових підривних робіт. Крім основного компонента, можуть містити нітросполуки (нітрогліцерин, тротил, гексоген, ТЕН), горючі матеріали (алюміній, нафтові олії тощо), а також інертні наповнювачі. До них належать амати, амоніти, динамони, грануліти тощо.

ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ БРИЗАНТНІ – вид вибухових речовин, які мають високу швидкість детонації (8,5 км/с) і здатні дробити дотичні матеріали під час вибухового перетворення. До них належать ТЕН, гексоген, тротил, пластид, амоніт тощо. Використовують під час виготовлення різних боєприпасів і вибухових пристроїв.

ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ІНІЦІУЮЧІ – вид вибухових речовин, високочутливих до простих початкових імпульсів (удару, тертя, електричної іскри, наколювання тощо). Застосовують для ініціювання вибухових перетворень у зарядах інших вибухових речовин. До них належать гримуча ртуть, азид свинцю, тетразен тощо.

ВИБУХОВІ РОБОТИ – роботи, що виконуються впливом вибуху вибухових речовин на природні та штучні матеріали з метою контролюваного їх руйнування та переміщення або зміни структури і форми.

ВИБУХОВІ СУМІШІ – неоднорідні вибухові речовини, що утворюють системи, які мають дві або більшу кількість хімічно не пов'язаних між собою вибухових компонентів.

ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНА СИСТЕМА – термодинамічна система, що містить вибухові речовини, вибухонебезпечні горючі суміші, вибухові суміші пилу, а також ємності, що працюють під тиском і мають здатність виділяти енергію у вигляді вибуху.

ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИЙ ОБ'ЄКТ – один або сукупність декількох предметів, які використовують як складові вибухового пристрою, здатні до вибуху й руйнування довколишніх споруд і загрожують здоров'ю та життю людей.

ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНІ ПРЕДМЕТИ – усі боєприпаси, що містять вибухові речовини, ядерне паливо чи матеріали ядерного синтезу, а також біологічні та хімічні речовини. Це бомби і боєголовки; керовані й балістичні ракети; артилерійські, мінометні, ракетні боєприпаси та боєприпаси до стрілецької зброї; міни, торпеди і глибинні бомби; піротехнічні засоби; касетні бомби й касети; патронні обойми, піротехнічні пристрої; саморобні вибухові пристрої, а також усі аналогічні та схожі предмети чи компоненти, що є вибухонебезпечними за своєю природою.

ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНІ РЕЧОВІ ДОКАЗИ – вибухові матеріали, які використовують як складові вибухових пристроїв, здатні до вибуху і загрожують здоров'ю та життю людей, руйнуванням предметів навколишнього середовища, споруд, що є речовими доказами в кримінальних провадженнях.

ВИБУХОТЕХНІЧНА ГРУПА – група, до якої входять два і більше спеціалістів вибухотехнічного підрозділу зі спеціальним обладнанням для пошуку та знешкодження вибухонебезпечних предметів.

ВИБУХОТЕХНІЧНА (ВИБУХОВОТЕХНІЧНА) ЕКСПЕРТИЗА (ДОСЛІДЖЕННЯ) – вид спеціального криміналістичного дослідження (експертизи) вибухових матеріалів, залишків від вибуху й інших об'єктів, які є речовими доказами в кримінальних провадженнях.

ВИДАЧА ВИБУХОВИХ МАТЕРІАЛІВ І ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ РЕЧОВИН – процедура, що полягає в переданні вибухових матеріалів і вибухонебезпечних об'єктів особі, яка буде виконувати спеціальні вибухотехнічні роботи або експертизу (дослідження) на підставі розглянутої керівником установи заявки, накладної або резолюції керівника вибухотехнічного підрозділу на документі (постанові, ухвалі) про проведення експертизи (дослідження).

ВИКОНАВЕЦЬ (ВИБУХОТЕХНІК, ОПЕРАТОР) – спеціально підготовлена особа, яка виконує функціональні повноваження, визначені нормативними документами, зокрема посадовими інструкціями.

ВИПРОБУВАННЯ – практична серія дій за систематизованими тестами (програмами), результати яких призводять до повної оцінки системи, обладнання чи їх окремих елементів.

ВИПРОБУВАННЯ ТА ОЦІНКА – дії, пов'язані з випробуванням обладнання. Зазначені дії містять завдання з формування та використання процедур і стандартів, обробки отриманих результатів та їх зіставлення з наявними технічними вимогами й стандартами.

ВІЙСЬКОВА ТЕХНІКА – зброя, бойові й небойові машини, прилади, апарати, пристрої та інші технічні засоби, якими оснащують збройні сили для забезпечення їх бойової та повсякденної діяльності.

ВОГНЕВИЙ ЛАНЦЮГ ДЕТОНАТОРА – сукупність засобів займання та детонації, які використовують для забезпечення необхідної дії детонатора після отримання команди на спрацьовування. Переважно має такі елементи: капсуль-запальник (електроспалахувач), сповільнювач, капсуль-детонатор, проміжний заряд, підсилювальний заряд і детонатор.

ВОГНЕВИЙ СПОСІБ ПІДРИВУ – підриг зарядів вибухової речовини, здійснюваний за допомогою капсуля-детонатора та вогнепровідного шнура.

ВОГНЕЗАГРОЗЛИВА РЕЧОВИНА – легкозаймиста або вибуховозагрозлива речовина (матеріал, суміш).

ВОГНЕПРОВІДНИЙ ШНУР – засіб передавання вогневого імпульсу для збудження вибуху капсуля-детонатора або займання порохового заряду через певний проміжок часу. Має порохову серцевину з направляючою ниткою і зовнішню оболонку, вкриту водонепроникною сумішшю.

ВОГОНЬ – зовнішнє горіння, що супроводжується світінням.

ВОРОНКА ВИБУХУ – заглиблення в ґрунті або іншому середовищі, утворене вибухом заряду вибухової речовини.

ВТОРИННІ ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ (вторинний інцидент) – вибухові пристрої, які навмисно встановлені для ураження людей на місці інциденту за фактом виявлення першого вибухового пристрою чи підозрілого предмета або за фактом вибуху.

ГАРАНТОВАНА БЕЗПЕЧНА ВІДСТАНЬ (ДИСТАНЦІЯ) – дорівнює відстані, збільшеній у 1,5–2 рази від безпечної відстані.

ГЕКСОГЕН – бризантна вибухова речовина. Безбарвний кристалічний порошок. Температура спалаху – близько 230°C, теплота вибуху – 5,4 МДж/кг, швидкість детонації – понад 8350 м/с за щільності 1,7 г/см³. У разі займання горить яскравим полум'ям, що шипить. Застосовують для спорядження боєприпасів, виготовлення детонаторів і для вибухових робіт здебільшого в поєднанні з тротилом, алюмінієм, аміачною селітрою або добавкою флегматизаторів.

ГЕОГРАФІЧНА (ГЕОПРОСТОРОВА) ІНФОРМАЦІЙНА СИСТЕМА – організована сукупність комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення, географічних даних і персоналу, призначена для ефективного збирання, зберігання, оновлення, маніпулювання, аналізу й відображення всіх форм інформації з посиланням на географічні координати.

ГІДРОУДАР – явище стрімкого підвищення тиску рідини, спричиненого миттєвими змінами швидкості її течії від енергії вибуху. Це складний процес утворення напружених деформацій рідини.

ГІЛЬЗА – тонкостінний стакан, виготовлений з різних матеріалів, призначений для розміщення в ньому заряду вибухової речовини, допоміжних елементів до нього, засобів займання, обтюраторів газів.

ГЛИБИННА БОМБА – морський боєприпас, призначений для знищення підводного човна в підводному середовищі, донних і якірних мін, диверсійних підводних апаратів, інших підводних об'єктів. Г.Б. можуть бути корабельні й авіаційні. Корабельні вистрілюють з бомбометів чи скидають з корми бомбоскидувачами.

ГОРІННЯ – хімічна реакція окислення, що супроводжується виділенням значної кількості тепла і світла. Процес *Г.* протікає порівняно повільно, зі змінною швидкістю, переважно від частини сантиметра до декількох метрів за секунду, залежить від навколишнього середовища, зокрема зовнішнього тиску й температури.

ГОРІННЯ ВИБУХОВЕ – поширення вибуху заряду вибухової речовини без проходження ударної хвилі зі швидкістю сотні метрів за секунду.

ГОТОВНІСТЬ ВИБУХОВОЇ РЕЧОВИНИ ДО ВИБУХУ – стан частин вибухового пристрою, за якого його може бути приведено в дію відповідно до призначення.

ГРАНАТА (італ. *granata* – гранат, лат. *granatus* – зернистий) – бойовий припас для ураження живої сили й військової техніки супротивника. Розрізняють за способом застосування ручні *Г.* та *Г.* до гранатометів (зокрема гвинтівочні *Г.*); за призначенням – протитанкові, протипіхотні, запалювальні, димові, сигнальні, освітлювальні тощо. Складаються з корпусу, заряду вибухової речовини й засобу ініціювання.

ГРАНАТА ГВИНТІВОЧНА – гранатометний постріл для стрільби з гвинтівкового гранатомета.

ГРАНАТА РУЧНА – боеприпаси для метання рукою. Розрізняють протипіхотні (осколкові наступальні й оборонні), протитанкові та спеціальні (димові, запальні тощо).

ГРАНАТА РУЧНА НАСТУПАЛЬНА – осколкова ручна граната дистанційної дії для ураження живої сили супротивника в наступальному бою.

ГРАНАТА РУЧНА ПРОТИТАНКОВА – ручна кумулятивна граната ударної дії для ураження броньованих цілей супротивника.

ГРАНАТОМЕТ – вогнепальна зброя, переважно переносна, призначена для ураження броньованих цілей, живої сили й військової техніки супротивника гранатою. Класифікують за принципом дії, кратністю застосування, конструкцією та призначенням.

ГРАНАТОМЕТНИЙ ПОСТРІЛ – боєприпас, призначений для ведення вогню з використанням гранатометів (ручних протитанкових, станкових протитанкових, підствольних, станкових протипіхотних, автоматичних тощо).

ГРАНАТОМЕТ ГВИНТІВКОВИЙ – спеціальний знімний пристрій, що надягають на дульну частину ствола гвинтівки або автомата, призначений для кидання на відстань гвинтівкових гранат за допомогою холостого патрона.

ГРИМУЧА РТУТЬ – ініціююча вибухова речовина, надзвичайно чутлива до удару, наколу, тертя тощо. Білий або сірий кристалічний порошок. Температура спалаху – близько 170°C, теплота вибуху – 1,8 МДж/кг, швидкість детонації – 5400 м/с. Застосовують у капсулях-запальниках, капсулях-детонаторах тощо, витісняється азидом свинцю.

ДАТЧИК ЦІЛІ – пристрій, призначений для передання енергії впливу людей, транспорту, оглядових приладів, акустичних, світлових, електромагнітних хвиль тощо до механізму приведення в дію засобу ініціювання вибуху.

ДАТЧИК ЦІЛІ ДЕТОНАТОРА – пристрій, який унаслідок взаємодії з ціллю видає сигнал для приведення в дію вогневого ланцюга детонатора. Залежно від принципу взаємодії з ціллю вирізняють: контактні, які спрацьовують унаслідок дії різних сил, що виникають під час контакту з ціллю; неконтактні, що працюють на основі використання різних видів випромінювань.

ДЕМОНТАЖ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНОГО ОБ'ЄКТА – від'єднання складових за умови попереднього надходження його в розрядженому стані.

ДЕТОНАТОР – пристрій, призначений для збудження (ініціювання) вибуху розривного заряду артилерійського снаряда, міни, авіабомби, бойової частини ракети, а також підривного заряду.

ДЕТОНАТОР ПРОМІЖНИЙ (ДОДАТКОВИЙ) – 1) частина заряду, що складається з вибухової речовини, чутливішої до детонації, ніж вибухова речовина основного заряду; 2) шашка або патрон бризантної вибухової речовини, призначені для передання детонації від детонатора до розривного заряду боеприпасу.

ДЕТОНАЦІЙНА ХВИЛЯ – ударна хвиля, що поширюється через вибухову речовину з надзвуковою швидкістю та супроводжується екзотермічною хімічною реакцією перетворення вибухової речовини. Тиск, який створюється під час поширення детонаційної хвилі, – десятки атмосфер (газоподібні вибухові суміші) і сотні тисяч атмосфер (рідкі й тверді вибухові речовини).

ДЕТОНАЦІЯ (від франц. *detoner* – вибухати) – процес хімічного перетворення вибухової речовини зі швидким перебігом, що супроводжується вивільненням енергії, яка поширюється через заряд вибухової речовини у вигляді хвилі з надзвучовою швидкістю.

ДЕТОНАЦІЯ ФІЗИЧНА – процес, що виникає в разі змішування рідин з різними температурами, коли температура однієї з них значно перевищує температуру кипіння іншої.

ДЕТОНУЮЧИЙ ШНУР – засіб передавання детонаційного імпульсу до зарядів вибухової речовини або від заряду до заряду. Має серцевину та гнучку оболонку. Серцевина *Д.Ш.* споряджається бризантною вибуховою речовиною – ТЕНом, октогеном, гексогеном, тетрилом у суміші з гексогеном або гримучою ртуттю. Один метр *Д.Ш.* містить 10–13 г вибухової речовини. Оболонка *Д.Ш.* містить декілька шарів бавовняних (ляних) ниток червоного кольору (або обвитих нитками червоного кольору), покритих водоізоляційною мастикою чи полімерними плівками. Підрив *Д.Ш.* здійснюється від капсуля детонатора, електродетонатора або заряду вибухової речовини. Швидкість передачі детонації – до 9000 м/с.

ДЕФЛАГРАЦІЯ – технічний термін, що описує дозвучове горіння, яке розповсюджується переважно шляхом теплопровідності (гарячий матеріал нагріває наступний шар холодного матеріалу й запалює його).

ДЕФОРМАЦІЯ (лат. *deformatio* – спотворення) – зміна положення точок твердого тіла, за якого змінюється відстань між ними внаслідок зовнішньої дії. *Д.* є пружною, якщо вона зникає після припинення дії, і пластичною (остаточною), якщо вона зовсім не зникає. Найпростіші види *Д.* – розтягнення, стискання, вигинання, крутіння. Пластична *Д.* зумовлює анізотропію кристалічних об'єктів. Кристаліти, що утворюють полікристалічні матеріали, набувають унаслідок *Д.* текстури. Під час відхилення текстура знімається. Аналіз текстурованих зразків проводять для визначення таких способів встановлення деталей, як ковка, штамповка, прокат тощо. *Д.* враховують під час дослідження механізму слідоутворення, проведення вибухотехнічної експертизи, а також деяких слідчих (розшукових) дій (наприклад, слідчого експерименту).

ДЖЕРЕЛО ІДЕНТИФІКАЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ – сліди та явища, властивості яких мають достовірне походження від об'єкта, який ідентифікують.

ДЖЕРЕЛО ІНІЦІУВАННЯ ВИБУХУ – джерело, що має запас енергії або температури, достатній для ініціювання вибуху вибухотехнічного середовища.

ДИМ – дисперсна система продуктів горіння та повітря, що містить тверді частинки. Під час горіння порошу, який є механічною сумішшю селітри (75 %), вугілля (15 %) і сірки (10 %), виділяється дим (а також тверді залишки в значній кількості).

ДИМОВА ШАШКА – пристрій для створення димових завіс, сигналізації і дезінфекції; металевий циліндр, споряджений твердою димовою сумішшю.

ДИНАМІТ – бризантна вибухова суміш, що містить нітрогліцерин, нітрогліколь, рідкі та порошкоподібні наповнювачі, спеціальні добавки. Найпоширеніший динаміт містить 62 % нітрогліцерину. Температура спалаху – 205°C, теплота вибуху – 5,3 МДж/кг, швидкість детонації – 6000 м/с. Використовують для підривних робіт у міцних гірських породах, де його витісняють безпечнішими в обігу вибуховими речовинами (амонітами, динамонами тощо). У військовій справі майже не застосовують.

ДИНІТРОТОЛУОЛ (DNT, Dinitrotolulene) – залишковий продукт від виробництва тринітротолуолу або тротилу (ТНТ) і продукт розпаду внаслідок розкладення ТНТ. Наявний у різних кількостях у будь-якому вибуховому пристрої, що містить ТНТ. Тиск парів DNT є значно вищим за ТНТ і за певних умов виявити DNT легше, ніж ТНТ.

ДИСТАНЦІЙНЕ РОЗРЯДЖЕННЯ – дії вибухотехніка (оператора) під час фази атаки з розрядження вибухового пристрою з використанням технічних засобів, які надають можливість проводити операції на безпечній відстані.

ДИСТАНЦІЙНИЙ ДЕТОНАТОР – підривач, який спрацьовує на траєкторії після закінчення заданого часу без впливу цілі. Залежно від принципу дії тимчасових механізмів *Д.Д.* поділяють на піротехнічні, механічні, електричні й комбіновані.

ДІЛЯНКА ПРОВЕДЕННЯ ПІДРИВНИХ РОБІТ – район, у якому дозволено знищення боєприпасів і вибухових речовин шляхом детонації.

ДОГЛЯД – процедура із застосуванням технічних та інших засобів (або без застосування їх) з метою виявлення зброї, вибухових речовин й інших небезпечних предметів, які можуть бути використані для вчинення акту незаконного втручання.

Е

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНІ ЗРАЗКИ – зразки, які походять від об'єкта, що підлягає судово-балістичному дослідженню, і відображають його ознаки. Такі зразки отримує експерт, який проводить судово-балістичне дослідження, у процесі експериментальної стрільби, протягування снаряда каналом ствола зброї тощо.

ЕКСПЕРТНИЙ ОГЛЯД ВИБУХОТЕХНІКА – дії вибухотехніка (оператора) щодо виявлення вибухових пристроїв і речовин у разі надходження повідомлень про підготовку вибуху, виявлення підозрілого предмета або вчинення вибуху.

ЕЛЕКТРОДЕТОНАТОР (ЕЛЕКТРИЧНИЙ ДЕТОНАТОР) – пристрій, призначений для збудження детонації заряду вибухової речовини за допомогою електричного струму. Складається з електроспалахувача і капсуля-детонатора, розміщених в одній гільзі. Розрізняють Е. миттєвої й уповільненої дії.

ЕЛЕКТРОДЕТОНАТОР УПОВІЛЬНЕНОЇ ДІЇ – електродетонатор, вибух якого відбувається через певний проміжок часу після включення електричного струму; має між крапельною головкою електроспалахувач і чашкою капсуля-детонатора додаткову гільзочку зі сповільнювальним складом, що є сумішшю перекису барію, калієвої селітри й ідітола.

ЕЛЕКТРОПІДРИВНА МЕРЕЖА – система, що складається з електродетонаторів і провідників, які з'єднують їх між собою і з джерелом струму.

ЕЛЕКТРОСПАЛАХУВАЧ – пристрій, призначений для ініціювання капсулів-детонаторів і займання порохових зарядів. Це тонкостінна металева або пластмасова оболонка циліндричної форми з містком розжарювання із запальною головкою і вивідними дротами. Е. спрацьовує внаслідок пропускання електричного струму через місток розжарювання.

ЕЛЕМЕНТ НЕВИЙМАННЯ – пристрій, який має на меті захистити міну та є її частиною, пов'язаний з нею, приєднаний до неї або поміщений під нею, який спрацює в разі спроби торкнутися міни чи в інший спосіб навмисно її потривожити.

ЕЛЕМЕНТ-ПАСТКА – пристрій з датчиком цілі, розрахований на необережне поводження з предметом.

ЕПІЦЕНТР ВИБУХУ – проєкція центра вибуху на поверхню землі. У разі контактного наземного (надводного) вибуху розташування епіцентру вибуху й центру вибуху збігаються.

ЄМНІСТЬ ПІД ВИСОКИМ ТИСКОМ – закрыта ємність, призначена для зберігання, транспортування та використання рідини або газу під тиском вищим, ніж атмосферний, спроектована згідно зі спеціальними вимогами.

ЖИВУЧІСТЬ СТВОЛА – здатність ствола зберігати бойові й експлуатаційні характеристики за будь-яких умов стрільби. Характеризується граничною кількістю пострілів, після яких зменшується початкова швидкість снаряда (кулі) та погіршується купчастість стрільби, порівняно з тактико-технічними вимогами до цього виду зброї.

ЗАБІЙНА ДІЯ ОСКОЛКА – уражаюча дія осколка оболонки вибухового пристрою на живу мішень, що призводить до тілесних ушкоджень. Характеризується величиною питомої кінетичної енергії осколка.

ЗАМИКАЧ – комутаційний пристрій, що здійснює з'єднання джерела електричного струму з іншими елементами бойового ланцюга детонатора.

ЗАМІНОВАНИЙ РАЙОН – район, який є небезпечним з огляду на наявність мін або підозру щодо цього.

ЗАМКНУТИЙ ВОГНЕВИЙ ЛАНЦЮГ ДЕТОНАТОРА – стан вогневого ланцюга детонатора, за якого забезпечується послідовна передача теплового імпульсу від капсуля-запальника до наступного елемента вогневого ланцюга.

ЗАПАЛ – засіб для ініціювання вибуху розривного заряду інженерних боеприпасів і ручних гранат. Складається з капсуля-запальника та капсуля-детонатора, розміщених у металевій або пластмасовій гільзі. З. ручних осколкових гранат містить також пороховий сповільнювач й ударний механізм для ініціювання горіння капсуля-запальника.

ЗАПАЛЬНА ТРУБКА – капсуль-детонатор, з'єднаний з відрізком вогнепровідного шнура. Слугує для вибуху заряду вибухової речовини вогневим способом. Іноді на кінці З.Т. є терковий або ударний запальник. З.Т. промислового виготовлення називають стандартною.

ЗАПАЛЬНИЙ ГНІТ ТЛЮЧИЙ – шнур, що складається з лляної або бавовняної серцевини, просоченої розчином калієвої селітри, і зовнішнього бавовняного плетіння. Запальний гніт застосовують для запалювання запальних трубок під час вибухових робіт.

ЗАПОБІЖНИК – пристрій для запобігання випадковій або небезпечній (неприпустимій) дії зброї та іншої військової техніки, що спричинений порушенням нормальних умов і режимів їхньої роботи, аваріями, необережним поведінням або несанкціонованим втручанням.

ЗАПОБІЖНІ ДІЇ – дії, спрямовані на усунення потенційної невідповідності або іншої потенційно небажаної ситуації.

ЗАРЯД ВИБУХОВОЇ РЕЧОВИНИ – конструктивно оформлена та визначена за масою кількість вибухової речовини, призначена для здійснення вибуху.

ЗАРЯД ВИБУХОВОЇ РЕЧОВИНИ КОНСТРУКТИВНО ОФОРМЛЕНИЙ – виготовлений заводським способом заряд вибухової речовини, що становить сформовану, визначену за обсягом і масою вибухову речовину.

ЗАРЯД ЗОСЕРЕДЖЕНИЙ – підривний заряд, довжина, ширина та висота якого приблизно однакові. Типовими зосередженими є заряди, які мають форму кулі, куба, а також заряди інших форм, якщо їхня довжина не перевищує найменшого поперечного розміру більш ніж у п'ять разів. Застосовують для здійснення вибухових робіт у повітрі, воді та ґрунті.

ЗАРЯД КУМУЛЯТИВНИЙ – стандартний заряд вибухової речовини, під час вибуху якого виявляється яскраво виражений кумулятивний ефект.

ЗАРЯД ПОДОВЖЕНИЙ – підривний заряд, довжина якого в п'ять і більше разів перевищує найменший поперечний розмір. Буває кумулятивним і фугасним.

ЗАРЯД РОЗМІНУВАННЯ – інженерний боєприпас, який є зарядом вибухової речовини з підривачем або детонатором, призначений для різання вибуховим способом проходів на мінних полях.

ЗАРЯД РОЗРИВНИЙ – заряд вибухової речовини, поміщений в оболонку вибухового пристрою та призначений для її руйнування під час вибуху.

ЗАРЯД СТАНДАРТНИЙ – заряд вибухової речовини, для якого в нормативно-технічній документації встановлено відповідні масово-габаритні характеристики.

ЗАРЯД СУЦІЛЬНИЙ – заряд, у якому маса вибухової речовини не розділена інертним середовищем на окремі частини.

ЗАРЯД ФУГАСНИЙ – підривний заряд, виготовлений із шашок вибухової речовини або пластичної, еластичної вибухової речовини та розташований по контуру фігурного елемента конструкції, для перебування якого він призначений.

ЗАРЯДЖЕНИЙ – стан міни або вибухових боєприпасів, коли всі елементи вогневого ланцюга детонатора готові та здатні до запалювання/спрацьовування завдяки докладеній енергії.

ЗАСІБ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ – засіб, призначений для захисту одного вибухотехніка. Спорядження й одяг для забезпечення захисту, що призначені для носіння або використання вибухотехніком під час роботи й захисту від одного чи декількох ризиків для його безпеки або здоров'я.

ЗАСІБ КОЛЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ – засіб, призначений для одночасного захисту двох і більше вибухотехніків та людей, які перебувають поруч.

ЗАСОБИ ДЕТОНУВАННЯ (ДЕТОНАЦІЇ) – пристрої, призначені для створення вибухового імпульсу. До засобів детонування належать капсулі-детонатори, електродетонатори, запали.

ЗАСОБИ ЗАЙМАННЯ – пристрої, призначені для ініціювання горіння зарядів із порохів, ракетного палива та піротехнічних складів.

ЗАСОБИ ЗАПАЛЮВАННЯ – пристрої, призначені для збудження горіння зарядів з пороху, ракетного палива, піротехнічних сумішей (сполук), ініціювання капсулів-детонаторів. До 3.3. належать ударні, наколювальні, терткові капсулі-запалювачі, електрозапалювачі, піропатрони.

ЗАСОБИ ІНІЦЮВАННЯ – пристрої, призначені для запалювання пороху, піротехнічних сумішей, збудження вибухового перетворення зарядів бризантних вибухових речовин. *З.І.* за видом імпульсу, що формується, поділяють на засоби запалювання та засоби детонування. Засоби запалювання формують тепловий імпульс, а засоби детонування – вибуховий (детонаційний) імпульс.

ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ ІНІЦЮЮЧОГО ІМПУЛЬСУ – пристрої, призначені для передачі на відстань ініціюючого імпульсу у вигляді променя вогню (вогнепровідний шнур, стопін, гніт запальний тліючий) або детонаційного імпульсу (детонуючий шнур, проміжний детонатор).

ЗАСОБИ ПІДРИВУ – пристрої, призначені для ініціювання вибуху зарядів вибуховою речовиною. До *З.П.* належать засоби ініціювання, засоби передачі ініціюючого імпульсу, пристрої, що підриваються, та пристрої для підривання.

ЗАЯВКА НА ВИДАЧУ ВИБУХОВИХ МАТЕРІАЛІВ – звернення спеціаліста-вибухотехніка з обґрунтованим проханням щодо видачі штатних вибухових матеріалів для проведення спеціальних вибухотехнічних робіт, практичних занять, досліджень.

ЗБЕРІГАННЯ ВИБУХОВИХ МАТЕРІАЛІВ – належно організований порядок розташування вибухових матеріалів і речових доказів у спеціально обладнаній кімнаті.

ЗБУДЖЕННЯ ВИБУХУ – процес ініціювання вибуху.

ЗВ'ЯЗОК (ЕЛЕКТРОЗВ'ЯЗОК) – система технічних засобів та організаційних заходів, що забезпечують передавання (прийом) інформації за допомогою електричних, електромагнітних, оптичних сигналів лініями (каналами) зв'язку.

ЗВИЧАЙНІ ЗАСОБИ УРАЖЕННЯ – види зброї, які не належать до зброї масового ураження. Боєприпаси споряджено бризантними вибуховими речовинами або запальними сумішами.

ЗВОЛОЖЕНІСТЬ – здатність вибухової речовини змочуватися під час природного поглинання вологи з повітря або штучного впорскування в неї води.

ЗНАК МІННОЇ ЗАГРОЗИ – знак (табличка) з написом українською або англійською мовами «Увага, міни», «Небезпечно! Міни» або «Danger mines», що є складовою системи маркування та призначений для попередження населення про наявність мін або вибухонебезпечних предметів.

ЗНЕШКОДЖЕННЯ – розрядження, руйнування або знищення вибухових пристроїв і речовин.

ЗНЕШКОДЖЕННЯ БОЄПРИПАСІВ (БОЙОВИХ ПРИПАСІВ) – приведення боєприпасів у стан, який виключає їх несанкціонований вибух. Досягають механічним руйнуванням, а також видаленням спорядження, вилученням детонаторів (вибухових пристроїв) або переведенням їх у безпечний стан в інший спосіб.

ЗНЕШКОДЖЕННЯ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ – виявлення, ідентифікація, оцінка, знешкодження, видалення та утилізація вибухонебезпечних предметів. З.В.П. можуть здійснювати: 1) як звичайну складову операції розмінування після викриття вибухонебезпечних залишків бойових дій; 2) з метою утилізації вибухонебезпечних залишків бойових дій, знайдених за межами небезпечних районів; 3) для утилізації вибухонебезпечних предметів, які стали небезпечними внаслідок розпаду, пошкодження або спроби їх знищення.

ЗНИЩЕННЯ (у криміналістичній вибухотехніці) – дії вибухотехніка (оператора) під час фази атаки щодо ліквідації вибухових пристроїв за допомогою спеціальних технічних засобів.

ЗНИЩЕННЯ ВИБУХОВИХ РЕЧОВИН – приведення в невибуховий стан або повна ліквідація вибухових речовин, які стали непридатними.

ЗНИЩЕННЯ МЕТОДОМ ПІДРИВУ – дії вибухотехніків під час фази атаки щодо ліквідації боєприпасів за допомогою вибуху додаткових штатних зарядів вибухових речовин і засобів ініціювання або за схемою, передбаченою конструкцією боєприпасу.

ЗНИЩЕННЯ МЕТОДОМ СПАЛЮВАННЯ – дії вибухотехніків щодо ліквідації вибухових речовин і піротехнічних сумішей за процедурами їх дистанційного підпалу та подальшої перевірки результатів знищення.

ЗОНА ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ – універсальний термін для позначення зони, не дослідженої щодо наявності можливих вибухових пристроїв і речовин, вибухонебезпечних компонентів після вибуху. Зони визначають зазвичай шляхом одночасного проведення декількох масових заходів або здійснення учасниками пішого походу (проїзду) територіями декількох адміністративних районів населеного пункту.

ЗОНДУВАННЯ ЩУПОМ – процедура, яку застосовують у процесі розмінування, що передбачає зондування ґрунту з метою виявлення мін та/або вибухонебезпечних предметів під поверхнею землі.

ЗРАЗОК ЗБРОЇ – конкретна конструкція будь-якого виду зброї для виконання певних завдань.

ІДЕНТИФІКАЦІЙНА ІНФОРМАЦІЯ – комплекс виокремлених у процесі вивчення об'єкта відомостей про його властивості, що відображають приналежність об'єкта до певної категорії, роду (групи) об'єктів, а також про неоднорідність властивостей одного (ототожнюваного) об'єкта порівняно з іншим (ототожнювальним).

ІДЕНТИФІКАЦІЯ РЕЧОВИН – встановлення тотожності (ідентичності) невідомої хімічної сполуки з відомим шляхом порівняння їхніх фізичних і хімічних властивостей за певними схемами.

ІЗОЛЯЦІЯ ПРОВІДНИКА – шар ізоляційного матеріалу, необхідного для запобігання короткому замиканню, а також витоку струму, коли провідник прокладено в сирих місцях чи у воді.

ІМІТАЦІЙНО-ТРЕНУВАЛЬНІ ЗАСОБИ – пристрої та апаратура для відтворення дії зразків військової техніки, зокрема зовнішнього ефекту стрільби зі стрілецької зброї, вибухів артилерійських снарядів (мін), авіабомб, які використовують для тренування особового складу.

ІМПУЛЬС ЗАЙМАННЯ – найменше значення імпульсу струму (постійного), за якого відбувається займання електроспалахувача.

ІМПУЛЬС ПЛАВЛЕННЯ МІСТКА – найменше значення імпульсу струму (постійного), за якого відбувається плавлення (перегорання) містка електродетонатора.

ІМПУЛЬС СТРУМУ – швидкий (короткочасний) одиничний стрибок струму електричного ланцюга, що дорівнює добутку квадрата сили струму на час ($I^2 \cdot t$).

ІНЖЕНЕРНА МІНА – інженерний боєприпас для пристрою мінно-вибухових загороджень з метою ураження живої сили та військової техніки, руйнування доріг і різних споруд, ускладнення пересування та маневру військ противника. Складається із заряду вибухової речовини, засобу підриву та корпусу. *І.М.* різняться за: способом приведення в дію, термінами спрацьовування, конструкцією детонатора, способами встановлення, призначенням.

ІНІЦІУВАННЯ – процес збудження вибуху під час дії початкового імпульсу внаслідок використання різних видів енергії: променевої, термічної та механічної.

ІНІЦІУЮЧІ ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ – хімічні сполуки, які легко вибухають від удару, тертя, полум'я тощо, їх застосовують як ініціатори вибухових процесів для порушення детонації інших зарядів бризантних вибухових речовин. До них належать гримуча ртуть, азид свинцю, тринітрорезорцинат свинцю (тенерес, ТНРС).

ІНЦИДЕНТ – подія, що спричиняє нещасний випадок або потенційно може призвести до нього.

ІНЦИДЕНТ З ВИБУХОВИМ ПРИСТРОЄМ – подія, пов'язана з виявленням підозрілих чи вибухових пристроїв, повідомлення про підготовку вибуху.

ІНЦИДЕНТ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ВИБУХОТЕХНІЧНИХ РОБІТ – інцидент на робочому місці, який спричинив появу вибухонебезпечних компонентів від вибуху.

КАПСУЛЬ – засіб ініціювання, призначений для запалення метального або збудження детонації розривних (підривних) зарядів. Є тонкостінною металевою (пластмасовою, паперовою) оболонкою з ініціюючою вибуховою речовиною або запальним складом. Розрізняють капсулі-запальвачі та капсулі-детонатори, які видають ініціюючий імпульс, відповідно, у формі форсу вогню або детонаційного імпульсу.

КАПСУЛЬ-ДЕТОНАТОР – капсуль, призначений для створення вибухового (детонаційного) імпульсу.

КАПСУЛЬ-ЗАПАЛЬНИК – капсуль, призначений для створення теплового (запальовального) імпульсу.

КАРТУЗ ЗАРЯДНИЙ – оболонка зі щільної тканини (шовку, бавовни, ацетату тощо) для розміщення металевих зарядів артилерійських і мінометних пострілів.

КАСЕТНА БОМБА – витратний авіаційний боскомплект, який складається з касети та суббоеприпасів. Бомба містить і розкидає суббоеприпаси, які можуть бути мінами (протипіхотними або протитанковими), бетонобійними бомбами малого калібру (для руйнування злітно-посадкових смуг), осколковими бомбами малого калібру тощо.

КАТАЛІЗАТОРИ – домішки, що пришвидшують процес розкладання вибухової речовини.

КЕРІВНИК ВИБУХОТЕХНІЧНОЇ ГРУПИ – начальник вибухотехнічного підрозділу, на території області якого проводять заходи.

КЕРІВНИК З ЯКОСТІ ВИБУХОТЕХНІЧНОЇ ЛАБОРАТОРІЇ – працівник вибухотехнічної лабораторії (ВТЛ), який має відповідну кваліфікацію та наділений повноваженнями щодо забезпечення належного функціонування системи управління якістю, безпосередньо контактує з керівництвом ВТЛ ДНДЕКЦ (НДЕКЦ), що приймає відповідні рішення щодо політики або ресурсів.

КІНЕТИЧНИЙ МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ – метод, що ґрунтується на залежності між швидкістю хімічної реакції та концентрацією реагуючих речовин. Застосовують для визначення як порівняно великої, так і малої кількості речовин. В останньому випадку використовують каталітичні реакції, у яких визначальна речовина може витрачатися в процесі реакції або слугує її каталізатором. Чутливість реакцій може сягати 10^{-6} мкг/мл.

КІНЦЕВИК СНАРЯДА – елемент конструкції головної частини артилерійського снаряда, що підвищує його бойові властивості. Розрізняють балістичні та бронебійні *К.С.*

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАБОРОНУ КОНКРЕТНИХ ВИДІВ ЗВИЧАЙНОЇ ЗБРОЇ, ЯКІ МОЖУТЬ ВВАЖАТИСЯ ТАКИМИ, ЩО ЗАВДАЮТЬ НАДМІРНИХ УШКОДЖЕНЬ АБО МАЮТЬ НЕВИБІРКОВУ ДІЮ, – міжнародна конвенція зі змінами від 21 грудня 2001 року, що має п'ять частин, або протоколів, два з яких стосуються протимінної діяльності: Протокол II з поправками – сухопутних мін, мін-пасток та інших пристроїв, Протокол V – проблеми вибухонебезпечних залишків війни.

КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАБОРОНУ ЗАСТОСУВАННЯ, НАКОПИЧЕННЯ ЗАПАСІВ, ВИРОБНИЦТВА І ПЕРЕДАЧІ ПРОТИПІХОТНИХ МІН ТА ПРО ЇХНЕ ЗНИЩЕННЯ (ОТТАВСЬКА КОНВЕНЦІЯ, ДОГОВІР ПРО ЗАБОРОНУ МІН) – угода, чинна з 1 березня 1999 року, що передбачає повну заборону на використання, накопичення, виробництво та передачу протипіхотних мін, а також їх знищення. У статті 5 Конвенції викладено вимоги до знищення протипіхотних мін у замінованих районах. У статті 6 детально описано заходи забезпечення прозорості, що вимагаються відповідно до Договору, включно з інформацією про розташування замінованих районів або районів, стосовно яких є підозри, що вони заміновані, а також заходи, які здійснюють для попередження місцевого населення.

КОНВЕНЦІЯ ПРО КАСЕТНІ БОЄПРИПАСИ – міжнародний документ (набув чинності 1 серпня 2010 року), що забороняє використання, накопичення, виробництво та передачу касетних боєприпасів. Окремі статті Конвенції стосуються надання допомоги постраждалим, очищення забруднених районів і знищення запасів зброї.

КОНТАКТНЕ (РУЧНЕ) РОЗРЯДЖЕННЯ – дії вибухотехніка (оператора) під час фази атаки з розрядження вибухового пристрою в безпосередньому контакті з вибухонебезпечним об'єктом.

КОНТРОЛЬ (МОНІТОРИНГ) ДІЯЛЬНОСТІ ВИБУХОТЕХНІЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ – дозволене спостереження кваліфікованим персоналом за діями (процесами) діяльності вибухотехнічних підрозділів без несення відповідальності за їх роботу. Контроль здійснюють для перевірки відповідності виконання обов'язків, покладених на підрозділ відповідно до вимог нормативно-правових актів, інструкцій, стандартів та інших документів у сфері діяльності.

КОНТРОЛЬ НА БЕЗПЕКУ – спеціальні заходи щодо запобігання внесенню в контрольовану зону та на борт повітряного судна зброї, вибухових речовин та інших небезпечних предметів, які можуть бути використані для вчинення акту незаконного втручання.

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ – оперативні методи та дії, спрямовані на виконання всіх вимог до якості.

КОРЕГУВАЛЬНІ ДІЇ – дії, які виконують для усунення причин виявлених невідповідностей або іншої небажаної ситуації.

КОРПУС (ОБОЛОНКА) ВИБУХОВОГО ПРИСТРОЮ – елемент вибухового пристрою, який залежно від конструкції виробу слугує для: компонування (з'єднання) частин вибухового пристрою, маскування, захисту від зовнішніх впливів, надання певної форми вибухової речовини, концентрації дії вибуху в певному напрямку, розмірів уражаючих елементів (осколків), зручності транспортування, створення замкнутого обсягу (забезпечення вибухового горіння вибухової речовини).

КРИЛАТА РАКЕТА – безпілотний керований літальний апарат, який підтримує політ за рахунок аеродинамічної підйомної сили на більшій частині своєї траєкторії, основним завданням якого є доставка боєприпасів або спеціального корисного вантажу до цілі. Залежно від швидкості польоту поділяють на дозвукові, надзвукові та гіперзвукові.

КРИМІНАЛІСТИЧНА ВИБУХОТЕХНІКА – галузь криміналістичної техніки, що вивчає методи природничо-технічних наук і спеціально розроблених методик та прийомів з метою розслідування кримінальних правопорушень, вчинених із застосуванням вибухових пристроїв промислового чи саморобного виготовлення, властивості, явища та сліди, супутні їх дії, елементи вибухових пристроїв та їх фрагменти після вибуху.

КРИМІНАЛЬНІ ВИБУХИ – умисні вибухи, вчинені зі злочинною метою, а також вибухи з необережності, що відбуваються під час їх підготовки.

КРИТИЧНИЙ ДІАМЕТР – мінімальний діаметр заряду, що залежить від складу, фізичного стану речовини й умов вибуху, за якого вибухова речовина здатна до детонації.

КРИТИЧНІ НЕВІДПОВІДНОСТІ – визначене невиконання вимог нормативних документів до спеціальних вибухотехнічних робіт, яке спричинено або може спричинити нещасні випадки.

КУМУЛЯТИВНА ДІЯ БОЄПРИПАСУ – ефект, який полягає в ураженні цілі зосередженим і спрямованим струменем продуктів вибуху заряду та матеріалу облицювання кумулятивної виїмки заряду вибухової речовини.

КУМУЛЯТИВНИЙ ЕФЕКТ – концентрація дії вибуху в певному напрямку. Досягають шляхом створення в заряді вибухової речовини кумулятивної виїмки, зверненої в бік ураженого об'єкта. *К.Е.* істотно посилюється, якщо виїмку покрито металевою оболонкою. Використовують у кумулятивних боєприпасах, вибуховій справі, гірничодобувній промисловості.

КУМУЛЯТИВНИЙ СНАРЯД – вид артилерійського снаряда основного призначення, фактором ураження якого є спрямована енергія вибуху кумулятивного заряду, принцип дії полягає в спрямуванні енергії вибухової речовини у вузький кумулятивний струмінь для пробиття перешкоди. Призначений для ураження броньованих цілей і споруд.

КУМУЛЯЦІЯ – явище під час вибухів, що полягає в підвищеній дії вибуху; досягають спрямуванням мас, наведених рухом вибуху, у бік загальної осі.

Л

ЛЕГКОЗАЙМИСТА РЕЧОВИНА (МАТЕРІАЛ, СУМІШ) – горюча речовина (матеріал, суміш), яка може займатися від короткострокового впливу полум'я сірника, розжареної електропроводки й інших джерел запалювання з низькою енергією.

ЛЕТКІСТЬ – здатність деяких компонентів вибухової речовини частково або повністю зникати в процесі зберігання або застосування.

ЛІКВІДАЦІЯ ІНЦИДЕНТУ – дії вибухотехніків, що передбачають підготовчий етап, етап реалізації, заключний етап.

ЛІНІЙНИЙ МІСТ – прилад, призначений для вимірювання опору електромереж і малих опорів електродетонаторів.

ЛІНІЯ НАЙМЕНШОГО ОПОРУ – найкоротша відстань від центру зосередженого заряду до найближчої відкритої поверхні.

МАКЕТ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ – об’ємно-просторове зображення зразка зброї, боєприпасів або військової техніки, призначене для навчання правил поведіння.

МАЛОГАЗОВА ВИБУХОВА РЕЧОВИНА – вибухова речовина, характерною ознакою якої є утворення під час вибуху незначної кількості отруйних газів.

МАРКЕР ВИБУХОНЕБЕЗПЕКИ – спеціальні знаки та стрічки встановленого зразка, які використовують для ідентифікації небезпечної зони чи конкретного об’єкта.

МАРКЕР НЕБЕЗПЕКИ – об’єкти (проти системи маркування боєприпасів), які використовують для ідентифікації небезпечної зони.

МАРКУВАННЯ ЗОН ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ – дії щодо встановлення спеціальних знаків і маркувальних стрічок встановленого зразка, які використовують для ідентифікації та огороження небезпечної зони від уражаючих факторів вибуху.

МАСОВІ ЗАХОДИ – заходи громадсько-політичного, релігійного, спортивного, культурно-видовищного характеру за участю значної кількості громадян, осіб, щодо яких здійснюється охорона, організовані з нагоди відзначення офіційних (державних), професійних, релігійних свят, виборів до державних і місцевих органів влади, а також за ініціативою політичних партій, рухів, громадських об’єднань, релігійних конфесій (громад), спортивних організацій, закладів культури тощо.

МАТЕРІАЛОЗНАВСТВО СУДОВЕ – наукова галузь, яка використовує спеціальні знання у сфері матеріалознавства щодо закономірностей субстрату речовин, матеріалів, вироблених з метою встановлення їхньої родової та видової належності, виконання завдань, що виникають у кримінальному провадженні. У *М.С.* застосовують різні методи окремих наук: судової хімії, судової біології, криміналістики.

МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБУХО-ТЕХНІЧНИХ ПІДРОЗДІЛІВ – процес дослідження, розроблення, виробництва чи придбання обладнання, призначеного (пристосованого) для виконання спеціальних вибухотехнічних робіт, забезпечення запасними частинами для подальшого обслуговування та ремонту протягом усього терміну експлуатації.

МЕХАНІЗМ ДАЛЬНЬОГО ЗВЕДЕННЯ ДЕТОНАТОРА – механізм, що переводить підривач у бойове положення.

МЕХАНІЗМ САМОЗНИЩЕННЯ – вбудований механізм, що функціонує автоматично та є додатком до основного запалювального пристрою боєприпасів, забезпечує знищення боєприпасу, у який його вбудовано.

МЕХАНІЗМ УПОВІЛЬНЕННЯ ВИБУХУ – датчик команди спрацювання детонатора у вигляді тимчасового механізму, який відраховує час від початку його роботи до формування команди спрацювання детонатора.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (International Mine Action Standards, IMAS) – документи, розроблені ООН від імені міжнародної спільноти, які спрямовані на покращення безпеки, якості й ефективності протимінної діяльності шляхом надання настанов, встановлення принципів, а в деяких випадках – шляхом визначення міжнародних вимог і специфікацій. Вони рекомендують формати й правила обробки даних, які дають змогу здійснювати вільний обмін важливою інформацією, зокрема з управління ресурсами.

МІНА – вид боєприпасів, які застосовують в артилерії, а також для наземних і морських вибухових загороджень.

МІНА ПРОТИПІХОТНА – міна, призначена для того, щоб вибухати від присутності, близькості або контакту з людиною, яка виводить з ладу, калічить або вбиває одну чи більше осіб.

МІНА-ПАСТКА – вибуховий чи невибуховий пристрій, інший матеріал, навмисно встановлений для спричинення смерті або поранень під час дотику до об'єкта, що видається нешкідливим, або під час виконання зазвичай безпечної дії.

МІНА-ПАСТКА (МІНА-СЮРПРИЗ) – вибуховий пристрій, замаскований під безпечний предмет, здатний привернути увагу людини, спрацюває під час спроби зміни його положення в просторі.

МІННА (ВИБУХОВА) СТАНЦІЯ – місце приєднання електропідливної мережі до джерела струму.

МІННЕ ПОЛЕ – ділянка землі, що містить міни, встановлені за певним планом чи без плану.

МІНОМЕТ – артилерійське знаряддя з опорною плитою, призначене для навісної стрільби мінами.

МІНОМЕТНИЙ ПОСТРІЛ – боєприпас для стрільби з мінометів і безвідкатних гармат, складається з міни, основного (запалювального) і додаткових (метальних) порохових зарядів із засобами займання.

МІСЦЕ ВИБУХУ – приміщення та (або) ділянка місцевості, що містять сукупність слідів впливу уражаючих факторів вибуху вибухового пристрою, які відобразилися на об'єктах матеріальної обстановки.

МІСЦЕВІСТЬ (у криміналістичній вибухотехніці) – ділянка (вулиця, майдан, сквер, парк тощо) з розміщеними на ній природними об'єктами, надземними та підземними інженерними комунікаційними спорудами (без урахування будинків, стадіонів, мостів, переходів тощо).

МОДЕРНІЗАЦІЯ – оновлення морально застарілих зразків військової техніки шляхом зміни конструкції, матеріалу або технології виготовлення з метою значного поліпшення їхніх характеристик і підвищення ефективності використання.

МОДИФІКАЦІЯ – розроблення конструктивних варіантів однотипних зразків військової техніки для використання в умовах, що відрізняються від умов застосування основного (базового) зразка.

Н

НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ ВИБУХОВОГО ПРИСТРОЮ – дія зі встановлення запобіжних пристроїв, таких як заглушки чи штирі, у вибуховий пристрій для попередження спрацьовування підривної/детонатора або запальника. Це не робить пристрій повністю безпечним, оскільки видалення запобіжників одразу переведе його в активний стан. Міну вважають нейтралізованою тоді, коли її за допомогою зовнішніх засобів було приведено в такий стан, у якому вона не здатна спрацьовувати в разі проходження цілі, хоча вона може залишатися небезпечною.

НАПРЯМОК ДІЇ ВИБУХУ – розподіл енергії вибуху за заданими напрямками.

НЕЩАСНИЙ ВИПАДОК – небажана подія, що спричиняє шкоду, зокрема здоров'ю вибухотехніків і людям, які перебувають поруч.

НІТРОГЛІЦЕРИН – потужна бризантна вибухова речовина, продукт обробки (нітрації) гліцерину азотною кислотою, без запаху. Сильно отруйна. Температура замерзання – +13,2°C. У замерзлому стані надзвичайно небезпечна в користуванні.

НАВЧАЛЬНА ЗБРОЯ – спеціально виготовлені або не придатні до бойового використання зразки зброї, призначені для вивчення їхньої будови й навчання методів поводження з ними під час експлуатації та ремонту.

НАЦІОНАЛЬНИЙ ОРГАН З ПИТАНЬ ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ – міжвідомчий допоміжний орган, який діє за колегіальним принципом під головуванням Міністра оборони, утворюється з метою координації діяльності міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств та організацій незалежно від форми власності (крім тих, що належать до сфери управління міністерств та інших центральних органів виконавчої влади), що залучаються до проведення заходів у сфері протимінної діяльності.

НЕВІДПОВІДНІСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ ВИБУХОТЕХНІКА – дія, аспект спеціальних вибухотехнічних робіт або результати діяльності вибухотехнічної лабораторії (підрозділу) ВТЛ (ВТП), які не відповідають власним процедурам ВТЛ (ВТП) або узгодженим із замовником вимогам.

НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ – тимчасове утворення таких технічних умов під час фази атаки, за яких неможливе спрацювання бойового ланцюга чи датчика цілі.

НЕКЕРОВАНА РАКЕТА – ракета, що не має системи управління рухом на траєкторії.

НЕСПРАВНІСТЬ – технічний стан системи, обладнання та їхніх окремих елементів, за якого вони не працюють так, як це визначено за функціональним призначенням.

НЕСПРАВНІСТЬ ВІЙСЬКОВОЇ ТЕХНІКИ – стан зразків військової техніки або їхніх складових, за якого вони не відповідають принаймні одній з вимог, встановлених нормативно-технічною документацією.

НЕЩАСНИЙ ВИПАДОК ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ВИБУХОТЕХНІЧНИХ РОБІТ – подія, яка завдала шкоди здоров'ю вибухотехніків і людям, які перебувають на робочому місці.

НІТРОГЛІКОЛЬ – потужна й чутлива до детонації, безбарвна та прозора рідина, летка, з температурою замерзання -22°C , є вибуховою речовиною.

НІТРОЕФІРОМІСТКІ ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ – промислові вибухові речовини, що мають у своєму складі рідкі нітроєфіри (нітрогліцерин); також до складу різних видів цих вибухових речовин входять нітрогліколь, колодіонна бавовна, селітра, деревне борошно тощо.

ОВВУГЛЮВАННЯ – перетворення органічної речовини у вугілля під впливом високої температури або хімічних реагентів.

ОБ’ЄКТ ІДЕНТИФІКАЦІЇ – об’єкт, тотожність або родову (групову) належність якого має бути встановлено в процесі дослідження. У судово-балістичній експертизі такими об’єктами є: конкретний екземпляр стрілецької зброї або окремі її деталі; інструменти, за допомогою яких виготовлено зброю, боеприпаси, пристосування для спорядження патронів; ціле, яке встановлюють за його частинами (наприклад, частини пижа, що розділився під час пострілу); матеріал, з якого було виготовлено кулі, пижі, прокладки.

ОБ’ЄКТ ІДЕНТИФІКАЦІЙНИЙ – об’єкт порівняльного дослідження, що містить ознаки, притаманні об’єкту ідентифікації на момент їх взаємодії, став унаслідок цього носієм інформації щодо останнього. Такий об’єкт є засобом ототожнення (ідентифікації) іншого об’єкта, який ідентифікують. У судово-балістичній експертизі *О.І.* є: об’єкти, пов’язані зі злочином, який розслідують (кулі, гільзи, шріт, пижі, виявлені під час огляду на місці події або проведення інших слідчих (розшукових) дій), належність і походження яких слід встановити; зразки (кулі, гільзи, отримані внаслідок результату експериментальної стрільби або експериментально виготовлені чи споряджені), що походять від об’єкта, який перевіряють, – стрілецької зброї, інструментів.

ОБЛАДНАННЯ – матеріальна (механічне, електричне, електронне та інше устаткування або їхня комбінація) система, яку використовують для розширення можливостей людини у виконанні робіт, процедур й окремих дій.

ОБЛІК ВИБУХОТЕХНІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ – належно організована система узагальнення та реєстрації інформації щодо якісної та кількісної характеристики процесів приймання та видачі вибухових матеріалів і вибухонебезпечних речових доказів.

ОБОРОННА РУЧНА ГРАНАТА – осколкова ручна граната дистанційної дії для ураження живої сили противника в оборонному бою.

ОБТЮРАЦІЯ – герметизація каналу ствола вогнепальної зброї під час пострілу, що запобігає прориву порохових газів.

ОГЛЯД ПОВІТРЯНОГО СУДНА – процедура перевірки повітряного судна з метою забезпечення його безпеки й осіб, яких перевозять на ньому, виявлення предметів загрози та пошкоджень, які можуть призвести до авіаційної події.

ОКТОГЕН – бризантна вибухова речовина, близька за вибуховими характеристиками або чутливістю до гексогену, безбарвні кристали, температура плавлення – 278,5–280°C, швидкість детонації – 9100 м/с, теплота вибуху – 5,7 МДж/кг, термостійкість. Застосовують для спорядження боєприпасів, які нагріваються під час експлуатації та в бойовому застосуванні, а також у гірничій справі за підвищених температур.

ОПЕРАЦІЙНИЙ АНАЛІЗ – дослідний обсяг робіт, процедур чи окремих дій, які застосовують з науковою метою, що полягає в кількісному аналізі прийняття рішень.

ОПЕРІННЯ – аеродинамічні поверхні боєприпасів, призначені для забезпечення їхньої стійкості та керованості в польоті.

ОПІР ПРОВІДНИКА – величина, що залежить від матеріалу провідника та площі його поперечного перерізу.

ОСВІТЛЮВАЛЬНІ ЗАСОБИ – вироби, призначені для освітлення місцевості в темний час доби.

ОСКОЛКОВА ДІЯ ВИБУХОВОГО ПРИСТРОЮ – ураження цілі ударною дією осколків.

ОСКОЛКОВІСТЬ – здатність корпусу вибухового пристрою, зокрема корпусу снаряду або міни, дробитися під час розриву на певну кількість осколків й уражати об'єкт. Осколковість характеризується кількістю забійних осколків і розподілом їх за вагою. Забійними вважають осколки, здатні спричинити людині ушкодження. Характеристикою забійної сили уламка є його енергія. Для завдання поранення достатньо, щоб уламок мав енергію 15 кгс/см². У судово-експертній практиці забійним вважають уламок, здатний пробити соснову дошку завтовшки 25,4 мм.

ОЦІНКА РИЗИКУ – процес визначення небезпеки на підставі аналізу ризику, спрямований на досягнення припустимої норми безпеки.

ПІДРИВНИК – особа, яка здійснює вибухові (підривні) роботи.

ПРОТИМІННА ДІЯЛЬНІСТЬ – заходи, спрямовані на обмеження соціального, економічного та екологічного впливу мін і вибухонебезпечних предметів, зокрема й суббоєприпасів, що не вибухнули. *П.Д.* не обмежується лише розмінуванням – вона також стосується людей і суспільства, впливу на них забруднення мінами та вибухонебезпечними предметами. Метою *П.Д.* є зниження ризику, пов'язаного із сухопутними мінами та вибухонебезпечними предметами, до такого рівня, коли люди можуть безпечно жити; за якого економічний, соціальний розвиток і розвиток охорони здоров'я може відбуватися вільно від обмежень, які накладаються забрудненням мінами та вибухонебезпечними предметами, за якого є можливість задовольняти різні потреби постраждалих. Протимінну діяльність формують п'ять груп заходів, що взаємно доповнюють одна одну: 1) інформування про мінну небезпеку та небезпеку ВЗВ; 2) гуманітарне розмінування, тобто обстеження мін і ВЗВ, укладання мап, маркування та розмінування; 3) допомога постраждалим, включно з реабілітацією та реінтеграцією; 4) знищення запасів вибухових речовин; 5) інформаційно-пропагандистська діяльність проти використання протипіхотних мін.

ПЕРІОД БЕЗПЕЧНОГО ОЧІКУВАННЯ – період підготовчого етапу й етапу реалізації, коли вибухотехніки чекають прогнозованого чи визначеного часу вибуху.

ПЕРХЛОРАТНІ ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ – вибухові суміші, що складаються з перхлоратів (солі хлорної кислоти) як окислювача й різних вибухових (динітронафталін, тротил тощо) і невибухових (парафін, деревне борошно тощо) компонентів. Через високу чутливість до тертя й удару мають обмежене застосування.

ПЕТАРДА – заряд димного пороху або піротехнічної суміші в пресованому або порошкоподібному вигляді, який застосовують для підсилення та передачі вогню в дистанційних підіривниках і капсульних втулках, створення звукових ефектів під час влаштування феєрверків, звукової сигналізації на залізниці тощо.

ПИТОМА ПРОВІДНІСТЬ – здатність матеріалу проводити електричний струм; величина, зворотна омичному опору.

ПИТОМИЙ ОПІР ПРОВІДНИКА – опір провідника, виготовленого з певного матеріалу, що має довжину 1 м за поперечного перерізу 1–2 мм.

ПІДРИВАЛЬНИЙ ПРИСТРІЙ – 1) в інженерних боєприпасах – пристрій, у якого є всі елементи підіривача, крім капсуля-детонатора (запалу); 2) в авіаційних боєприпасах – підіривач, що складається з окремих вузлів, не об'єднаних в єдину конструкцію та розміщених у різних відсіках боєприпасу.

ПІДРИВАЧ – пристрій для приведення в дію вибухового пристрою (боєприпасу) відповідно до його призначення. Загальними вузлами *П.* є: датчик команди спрацьовування, блок передачі команди, виконавчий блок, запобіжні пристрої, механізм дальнього зведення.

ПІДРИВАЧ КОМАНДНИЙ – підіривальний пристрій, що не має датчика команди спрацьовування, спрацьовує за командою оператора.

ПІДРИВАЧ КОНТАКТНИЙ – підіривач, який спрацьовує в разі зіткнення з ціллю. *П.* бувають механічні ударні, п'єзоелектричні, конденсаторні, а також натяжні, натискні, розвантажувальні, комбіновані тощо.

ПІДРИВАЧ НЕКОНТАКТНИЙ – підривач, який спрацьовує внаслідок взаємодії з ціллю без дотику боєприпасу з нею на відстані, найвигідніший для ураження цілі.

ПІДРИВНА МАШИНКА – пристрій, що виробляє струм для електричного способу підриву. *П.М.* дротами з'єднана з електродетонаторами, до яких подається струм. Має такі види: магнітоелектричні, динамоелектричні та конденсаторні.

ПІДРОЗДІЛ З РОЗМІНУВАННЯ – структурний елемент вибухотехнічного органу, що спеціалізується на розмінуванні, є операційно акредитованим для проведення одного чи кількох визначених видів заходів з розмінування, таких як: технічне обстеження, ручне розмінування, знешкодження вибухонебезпечних предметів або використання собак вибухотехнічної служби.

ПІКРИНОВА КИСЛОТА – бризантна вибухова речовина, світло-жовті кристали, температура плавлення – 122,5°C, теплота вибуху – 4,4 МДж/кг, швидкість детонації – 7100 м/с. З металами (крім олова) та їх оксидами утворює високочутливе з'єднання – пікрати. Застосовували до початку ХХ ст. для спорядження боєприпасів, серед яких мелініт (Франція), ліддіт (Англія), шимоза (Японія).

ПІРОКСИЛІН – бризантна вибухова речовина, яку отримують шляхом нітрування клітковини (целюлози). Містить 12,0–13,5 % азоту. Як складову застосовують під час виробництва бездимного порошу. Порох, отриманий шляхом обробки піроксиліну спирто-ефірною сумішшю з подальшим виготовленням з отриманої маси порохових зерен, називають *піроксиліновим порохом*.

ПРОМАНІЯ (від грец. *pur* – вогонь і *mania* – пристрасть, безумство) – імпульсивний потяг до підпалу, вчинення вибухів.

ПРОПАТРОН – ініціюючий засіб для запалення палива в ракетних двигунах і приведення в дію різних допоміжних механізмів та пристроїв військової техніки.

ПІРОТЕХНІКА – наука про властивості піротехнічних сумішей, виробів з них і способи їх виготовлення та застосування.

ПІРОТЕХНІЧНІ СКЛАДИ – механічні суміші, призначені для створення світлового, димового або звукового ефекту, основним компонентом яких є окислювач, горюча та зв'язуюча речовини. П.С. застосовують для наповнення вмісту трасуючих, бронебійно-запалювальних, пристрілочно-запалювальних куль патронів до стрілецької вогнепальної зброї.

ПРОФОРМНА РЕЧОВИНА (МАТЕРІАЛ, СУМІШ) – речовина, яка може самозайматися під час контакту з повітрям.

ПРОХІМІЧНИЙ АНАЛІЗ – метод якісного хімічного аналізу, що ґрунтується на зміні кольору або забарвлення відкритого полум'я під час додавання до нього речовини, яку досліджують.

ПЛАСТИД-4 – флегматизований гексоген. Виготовляють із порошкоподібного гексогену (80 %) та спеціального пластифікатора (20 %) шляхом перемішування. Однорідна тістоподібна маса світло-кремового або темно-зеленого кольору, щільність – 1,4 г/см³; у воді не розчиняється; легко деформується зусиллям рук до необхідної форми; до удару, тертя і теплової дії малочутливий; горить енергійно, але без вибуху; застосовують у вигляді фігурних і кумулятивних зарядів для підривання елементів споруд складної форми.

ПЛАСТИЧНІ (ЕЛАСТИЧНІ) ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ – суміші бризантної вибухової речовини (гексогену, тетрилу тощо) з пластифікатними добавками. Є однорідними тістоподібними, що легко деформуються, бризантними вибуховими речовинами. Використовують для виготовлення зарядів необхідної форми на місці проведення вибухових робіт, спорядження бронебійно-фугасних снарядів тощо.

ПЛАСТИЧНІСТЬ ВИБУХОВОЇ РЕЧОВИНИ – здатність вибухової речовини легко деформуватися під впливом незначних навантажень і зберігати надану їм форму.

ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ПІДГОТОВКУ ВИБУХУ (неправдиве) – завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об’єктів власності.

ПОВІТРЯНА УДАРНА ХВИЛЯ – область сильно стиснутого повітря, що розповсюджується в усі сторони від місця вибуху з надзвуковою швидкістю.

ПОРОХ – група металних вибухових речовин, які використовують в артилерії та стрілецькій зброї як джерело енергії руху снарядів (набоїв). Застосовують як запалювач засобів передачі вогню, гальмувач вишибного заряду тощо. Види П.: бездимний, димний, нітрогліцириновий, піроксиліновий.

ПОРОХ БАЛІСТИЧНИЙ (БАЛІСТИТ) – бездимний порох на основі коллоксилина (50–60 %), пластифікованого важколетким розчинником (25–40 %). Розчинниками слугують нітрогліцерин або його суміші. Застосовують як тверде ракетне паливо й металні заряди до артилерійських і мінометних пострілів.

ПОРОХ БЕЗДИМНИЙ – метална вибухова речовина, виготовлена на основі нітроклітковини, желатинований різними розчинниками, твердою колоїдною масою, якій надано різні форми та розміри.

ПОРОХ ДИМНИЙ – зерниста механічна суміш калієвої селітри, деревного вугілля та сірки, зазвичай у співвідношенні 75:15:10.

ПОЧАТКОВИЙ ІНІЦІУЮЧИЙ ІМПУЛЬС – енергія зовнішнього впливу, необхідна для ініціювання вибуху вибухової речовини; може бути тепловою, механічною, електричною, а також енергією іншої вибухової речовини.

ПРОМИСЛОВА ВИБУХОВА РЕЧОВИНА – вибухова речовина, призначена для підривних робіт у народному господарстві.

ПРОТИМІННІ ДІЇ – термін, який використовують у стандартах ООН IMAS, еквівалентний для вибухотехнічних підрозділів Національної поліції та МВС України з виконання спеціальних вибухотехнічних робіт.

ПРОЦЕДУРА ДОСТУПУ – дії вибухотехніків (операторів) під час підготовчого етапу, реалізації та заключного етапу, що проводять для забезпечення безпечного доступу до вибухового пристрою, встановленого або виявленого на (в) будь-якому об'єкті, відході від нього та шляху для транспортування.

ПУНКТ УПРАВЛІННЯ – місце (приміщення), з якого керівник вибухотехнічних груп здійснює керування ними під час виконання завдань і у випадках виникнення ускладнення оперативної обстановки, контролює своєчасне виконання завдань і доповідає керівництву НДЕКЦ та до оперативного штабу Національної поліції.

ПУЧОК (у криміналістичній вибухотехніці) – додатковий (метальний) пороховий заряд мінометного пострілу.

РАДІОПІДРИВАЧ – неконтактний підривник, спрацьовує під впливом енергії радіохвиль, випромінюваних або відображених ціллю, або за радіокомандою підривника.

РАДІУС (ДИСТАНЦІЯ) РОЗЛЬОТУ ОСКОЛКІВ – коло радіуса (відстані), за зовнішніми координатами (радіусом, відстанню) якого ймовірність осколкового ураження наближається до нуля. За математичними законами в разі збільшення відстані від місця вибуху ймовірність ураження цілі наближається до нуля. За фізичними законами – це визначена відстань (радіус).

РАДІУС ЕФЕКТИВНОГО УРАЖЕННЯ (ДИСТАНЦІЯ ЕФЕКТИВНОГО УРАЖЕННЯ) – коло радіуса (відстань), де осколкове ураження досягає 50 % цілей.

РАДІУС СУЦІЛЬНОГО УРАЖЕННЯ (ДИСТАНЦІЯ СУЦІЛЬНОГО УРАЖЕННЯ) – коло радіуса (відстань), де осколкове ураження становить не менше ніж 70 % цілей.

РАДІУС УРАЖЕННЯ (ДИСТАНЦІЯ УРАЖЕННЯ) – коло радіуса (відстань), де осколкове ураження досягає 20 % цілей.

РАДІУС УРАЖЕННЯ (РАДІУС ЗОНИ УРАЖЕННЯ) – відстань від центру (епіцентру) вибуху вибухового пристрою, у межах якого об'єкти уражаються із заданою (потрібною) імовірністю.

РАКЕТА – безпілотний літальний апарат, який рухається під дією реактивної тяги, яка створюється під час відкидання робочого тіла реактивним двигуном.

РАКЕТНЕ ПАЛИВО – речовина або сукупність речовин, які є джерелом енергії та робочим тілом для створення реактивної тяги ракетного двигуна.

РЕАКТИВНИЙ СНАРЯД – некерований у польоті боеприпас сучасних наземних, авіаційних і морських реактивних систем залпового вогню, що доставляється до цілі за рахунок тяги реактивного двигуна.

РЕКОНСТРУКЦІЯ (від лат. *re* – проти і *constructio* – побудова) – відновлення початкового вигляду, стану, обліку за залишками або письмовими джерелами. Матеріальну *Р.* здійснюють за допомогою макетування та натурної реконструкції. Уявна *Р.* – логічне моделювання на підставі відображення наочних образів, які виникають у суб'єктів *Р.* унаслідок ознайомлення з певними об'єктами та їх описом.

РИЗИК – комбінація імовірного місцезнаходження шкідливих для здоров'я людей та об'єктів умов, які можуть спричинити негативні наслідки.

РІЗКА ВОГНЕПРОВІДНОГО ШНУРА – заготівля відрізків вогнепровідного шнура необхідної довжини.

РОБОЧЕ МІСЦЕ ВИКОНАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ВИБУХО-ТЕХНІЧНИХ РОБІТ – місце, де проводять дії з експертного огляду, розряджання, транспортування та знищення вибухових пристроїв і речовин.

РОБОЧЕ МІСЦЕ З РОЗРЯДЖАННЯ ЧИ ЗНИЩЕННЯ ВИБУХОВИХ ПРИСТРОЇВ – місце, де проводять спеціальні вибухотехнічні роботи.

РОЗРЯДЖЕННЯ – дії вибухотехніка (оператора) під час фази атаки щодо відокремлення засобів підризу від заряду вибухової речовини.

РОЗРЯДЖАННЯ ВИБУХОВОГО ПРИСТРОЮ – приведення вибухового пристрою в безпечний стан шляхом видалення з нього вибухонебезпечних елементів (розривного заряду вибухової речовини, підривача).

РУЙНУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ – приведення об'єктів у стан, не придатний для подальшого використання.

САМОЗАЙМАННЯ – явище різкого збільшення швидкості екзотермічних реакцій, яке призводить до виникнення горіння речовини (матеріалу, суміші) без джерела запалювання. Розрізняють три види *С.*: а) теплове – *С.* внаслідок самонагрівання, що виникло під впливом зовнішнього нагрівання речовини (матеріалу, суміші) вище від температури самонагрівання; б) мікробіологічне – *С.* внаслідок самонагрівання, яке виникає під впливом життєдіяльності мікроорганізмів у масі речовини (матеріалу, суміші); в) хімічне – *С.* внаслідок хімічної взаємодії речовин.

САМОЗАЙМИСТА РЕЧОВИНА (МАТЕРІАЛ, СУМІШ) – речовина, здатна до samozаймання в природних умовах зберігання.

САМОЗАПАЛЮВАННЯ – samozаймання, яке супроводжується появою полум'я.

САМОЛІКВІДАТОР – елемент детонатора боєприпасу для підриву його в разі непотрапляння в ціль, сходження із заданої траєкторії або після закінчення заданого терміну дії.

САМОНАГРІВАННЯ – явище підвищення температури за рахунок внутрішніх екзотермічних реакцій за наявності сприятливих умов для накопичення теплоти в масі речовини (матеріалу, суміші).

САМОРОБНІ ВИБУХОВІ ПРИСТРОЇ – пристрої, у яких принаймні один з елементів конструкції виготовлений саморобним способом або застосовано його непромислове нерегламентоване складання чи застосування, тобто конструкція остаточно підготовленого до вибуху пристрою не обумовлена вимогами відповідних технічних умов на його виготовлення (монтаж). Основними складовими *С.В.П.* є: заряд вибухової речовини та засіб підриву.

СЕЙСМОБЕЗПЕЧНА ВІДСТАНЬ – найменша відстань від центру заряду, на якому сейсмічні коливання вибуху не спричиняють пошкоджень.

СЕЙСМОВИБУХОВІ ХВИЛІ – хвилі, спричинені вибухом вибухової речовини в ґрунті.

СЕНСИБІЛІЗАТОРИ – домішки в абразивних речовинах (пісок, скло, металева стружка), твердість частинок яких вища від твердості частинок вибухового пристрою. Використовують для підвищення чутливості вибухової речовини до удару й тертя.

СЕРЦЕВИНА БРОНЕБІЙНА – уражаюча деталь зі спеціального сплаву в кулі бронебійного артилерійського снаряда, призначена для посилення бронепробиття.

СИГНАЛЬНИЙ ПАТРОН – патрон, призначений для подання світлового (звукового, димового) сигналу в денний і нічний час доби.

СКЛАДИ ВИБУХОВИХ МАТЕРІАЛІВ – спеціальні споруди для зберігання вибухових матеріалів.

СНАРЯД – основний елемент патрона, артилерійського пострілу, призначений для ураження різних цілей і виконання інших завдань.

СОБАКА МІННО-РОЗШУКОВИЙ (СПЕЦІАЛЬНИЙ СОБАКА) – собака, який пройшов підготовку й використовується для виявлення мін, вибухонебезпечних предметів та інших вибухонебезпечних пристроїв. Робота із С.С. у поліцейській діяльності регламентована Інструкцією з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України, затвердженою наказом МВС України від 01.11.2016 № 1145.

СПЕЦІАЛЬНЕ ВИБУХОТЕХНІЧНЕ ОБЛАДНАННЯ – обладнання, спеціально розроблене або пристосоване для виконання спеціальних вибухотехнічних робіт.

СПЕЦІАЛЬНИЙ ВИБУХОТЕХНІЧНИЙ ДОГЛЯД – процедура із застосуванням технічних та інших засобів, у разі виникнення надзвичайних обставин, з метою виявлення та знешкодження зброї, вибухових речовин й інших небезпечних предметів, які можуть бути використані для вчинення акту незаконного втручання.

СПЕЦІАЛЬНІ ВИБУХОТЕХНІЧНІ РОБОТИ – комплекс робіт, які виконують у межах проведення слідчих дій та оперативно-розшукових заходів і пов'язані з експертним оглядом, розрядженням, транспортуванням, знищенням вибухонебезпечних пристроїв і вибухових речовин.

СПЛАВИ ВИБУХОВОЇ РЕЧОВИНИ – складні вибухові речовини, утворені з кількох розплавлених і взаємно розчинених однорідних вибухових речовин.

СПРЯМОВАНА ДІЯ ВИБУХУ – розподілення енергії вибуху за заданим напрямком.

СТАБІЛІЗАТОР – речовина (дифеніламін, центроліт), яку додають у порох, вибухові речовини або піротехнічні склади під час їх виготовлення для підвищення хімічної стійкості в процесі тривалого зберігання.

СТАБІЛІЗАТОРИ ХІМІЧНІ – домішки, що уповільнюють процес розкладання вибухової речовини.

СТАРІННЯ ВИБУХОВОЇ РЕЧОВИНИ – властивість пластичних вибухових речовин, у яких з плином часу відбувається кристалізація розчинених компонентів, змінюється структура, знижується в'язкість і пластичність маси, що призводить до погіршення детонаційної здатності.

СТІЙКІСТЬ ВИБУХОВОЇ РЕЧОВИНИ – здатність вибухової речовини зберігати незмінними фізичні, хімічні й вибухові властивості протягом тривалого часу.

СТОПІН – швидкогорючий вогнепровідний шнур, який використовують для передачі вогню в піротехнічних виробках. Час горіння одного метра стопіна на відкритому повітрі – 1 см/с.

СУББОЄПРИПАС (СУББОЙОВИЙ ПРИПАС) – будь-який боєприпас, який для виконання свого завдання відділяється від материнського боєприпасу.

СУББОЄПРИПАС ВИБУХОВИЙ (СУББОЙОВИЙ ПРИПАС ВИБУХОВИЙ) – звичайний боєприпас, який для виконання свого завдання розсіюється або викидається касетним боєприпасом і призначений для функціонування шляхом детонації вибухового заряду до, у момент або після зіткнення з ціллю.

СУДОВА ВИБУХОТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА (СУДОВА ВИБУХОВОТЕХНІЧНА ЕКСПЕРТИЗА) – вид криміналістичної експертизи, предметом якої є фактичні дані (обставини), пов'язані з визначенням групової приналежності та єдиного джерела походження вибухових пристроїв у повному вигляді або їх фрагментів (уламків), елементів вибухових пристроїв, стану й властивостей вибухових пристроїв, обставин вибуху, які встановлюють на основі спеціальних знань у галузі криміналістичної вибухотехніки з питань, поставлених на вирішення експертизи.

ТГ-20 (ТГ 20/80) – сплав тротилу (20 %) з гексогеном (80 %).

ТГ-25 – сплав тротилу (25 %) з гексогеном (75 %) – циклотол.

ТГ-50 (ТГ 50/50) – сплав тротилу (50 %) з гексогеном (50 %).

ТГА – сплав тротилу з гексогеном й алюмінієм. Оптимальний вміст у сплаві алюмінію – від 16 до 20 %, вміст гексогену – від 18 до 70 %.

ТЕМПЕРАТУРА ВИБУХУ – максимальна температура, до якої нагріваються продукти вибухового перетворення під час вибуху вибухової речовини.

ТЕН (ТЕТРАНІТРОПЕНТАЕРЕТРИТ) – потужна бризантна вибухова речовина з високою детонаційною здатністю та чутливістю до механічних впливів. Біла кристалічна речовина. Температура плавлення – 141,3°C, теплота вибуху – 5,8 МДж/кг, швидкість детонації – 8300 м/с за щільності 1,6 г/см³. Застосовують для виготовлення детонуючих шнурів, проміжних детонаторів і вторинних зарядів у капсулях-детонаторах; у сплавах з тротилом (пентолит) використовують для спорядження кумулятивних боєприпасів, а також виготовлення пластичних вибухових речовин.

ТНРС (ТРИНІТРОРЕЗОРЦЕНАТ СВИНЦЮ) – ініціююча вибухова речовина. Золотисто-жовті кристали, що темніють на повітрі. Застосовують для займання азиду свинцю в капсулях-детонаторах.

ТЕПЛОТА ВИБУХУ (ПИТОМА ЕНЕРГІЯ ВИБУХУ) – кількість тепла, яке виділяється при вибуховому перетворенні 1 кг вибухової речовини, вимірюється у Дж/кг.

ТЕТРАЗЕН – ініціююча вибухова речовина. Жовтуваті кристали, що погано розчиняються у воді й органічних розчинниках. Щільність – $1,685 \text{ г/см}^3$, теплота вибуху – $2,3 \text{ МДж/кг}$. За чутливістю до тертя й удару близька до гримучої ртуті, але бризантна дія незначна. У суміші з тринітрорезорцином свинцю застосовують для спорядження капсулів-запалювачів деяких видів патронів, переважно $5,6 \text{ мм}$ спортивних цільових. Продукти згоряння *T.* не спричиняють корозії стінок каналу ствола зброї.

ТЕТРИЛ – високобризантна вибухова речовина. Білі або світло-жовті кристали. Теплота вибуху – $4,6 \text{ МДж/кг}$, швидкість детонації – 7500 м/с за щільності $1,63 \text{ г/см}^3$. Застосовують для спорядження проміжних детонаторів, вторинних зарядів капсулів-детонаторів і детонуючих шнурів.

ТЕХНІЧНА ДОКУМЕНТАЦІЯ – сукупність графічних і текстових документів (вимог), які використовують під час конструювання, виготовлення, випробування та експлуатації систем, обладнання або їх компонентів.

ТЕХНОЛОГІЯ ВИБУХОТЕХНІЧНИХ РОБІТ – сукупність технічних прийомів і способів виконання спеціальних вибухотехнічних робіт й організаційних заходів, дотримання яких спрямовано на ефективне й безпечне виконання службових завдань.

ТРАЄКТОРІЯ – безперервна лінія, описувана в просторі, рухається з матеріальної точки відносно вибраної системи координат.

ТРАНСПОРТУВАННЯ ВИБУХОТЕХНІЧНЕ – дії вибухотехніків (операторів) під час фази атаки щодо переміщення вибухонебезпечного чи підозрілого предмета за допомогою технічних засобів, спеціального обладнання.

ТРАССЕР – пристрій, що забезпечує видимість траєкторії куль, що летять, артилерійських снарядів та інших об'єктів, є металевою оболонкою (порожниною в снаряді), у яку запресовано трасуючий і запалювальний склади.

ТРАСУЮЧІ СКЛАДИ – запресовані в трассер суміші, що складаються з окислювача, пального та сполучного – цементатора. Як окислювачі застосовують нітрати металів, палим є порошкоподібний магній, сполучним – шелак, резинат кальцію тощо.

ТРОТИЛ (ТРИНІТРОТОЛУОЛ, ТНТ, ТОЛ) – бризантна вибухова речовина. Безбарвні кристали, під час зберігання жовкнуть. Температура плавлення – близько 81°C, теплота вибуху – 4,19 МДж/кг, максимальна швидкість детонації – 7000 м/с за щільності 1,6 г/см³.

ТРОТИЛОВИЙ ЕКВІВАЛЕНТ – характеристика потужності вибухової дії будь-якої вибухової речовини у відношенні до тротилу.

УДАРНА ДІЯ БОЄПРИПАСУ (УДАРНА ДІЯ БОЙОВОГО ПРИПАСУ) – ефект, утворений боєприпасом. Полягає в ураженні цілі за рахунок кінетичної енергії рухомого снаряда (кулі, осколка тощо). Є основним для бронебійних і бетонобійних боєприпасів, допоміжним для фугасних й осколково-фугасних боєприпасів (вибухових пристроїв).

УДАРНА ХВИЛЯ ВИБУХУ – зона стиснення, що характеризується стрімким стрибком тиску, густини й температури, яка розповсюджується з надзвуковою швидкістю в усі боки від місця вибуху.

УДАРНИЙ МЕХАНІЗМ – пристрій для розбивання капсуля патрона (гільзи) під час пострілу з вогнепальної зброї.

УДАРНИЙ МЕХАНІЗМ ДЕТОНАТОРА (ЗАПАЛУ) – механізм для утворення горіння капсульного складу капсуля-запальника або детонації ініціюючого капсуля-детонатора накольного типу.

УПРАВЛІННЯ ВИБУХОТЕХНІЧНИМ ПІДРОЗДІЛОМ – скоординована діяльність, що полягає в спрямуванні та контролюванні вибухотехнічного підрозділу, зокрема вибухотехнічної групи, під час виконання спеціальних вибухотехнічних робіт.

УРАЖАЮЧІ ФАКТОРИ ВИБУХУ – фізичні або хімічні явища, які виникають під час вибуху (температурний вплив, повітряна ударна хвиля, сейсмічний вплив, розліт осколків від вибухового пристрою та уламків споруд або ґрунту, отруйні гази, інший фугасний і бризантний вплив).

УСТАНОВКА ВИБУХОВОГО ПРИСТРОЮ – дії з розміщення вибухового пристрою на місці запланованого вибуху та приведення його в стан готовності до вибуху.

ФАЗА АТАКИ – безпосередні дії вибухотехніка (оператора) з дистанційного чи контактного розрядження або знищення вибухового пристрою.

ФАЗОВИЙ СКЛАД – якісний (кількісний) зміст певних фаз в об'єкті, для встановлення якого використовують методи якісного та кількісного фазового аналізу об'єктів судових експертиз: кількісний аналіз, рентгенофазовий аналіз, термічні методи аналізу.

ФЕЄРВЕРКОВІ ЗАСОБИ – піротехнічні пристрої світлової та звукової дії, призначені для піротехнічного оформлення проведення святкових масових заходів.

ФІЗИЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ ВИБУХОВОЇ РЕЧОВИНИ – здатність вибухової речовини зберігати на необхідному рівні свої фізичні характеристики протягом встановленого гарантійного строку зберігання в нормальних складських умовах.

ФЛЕГМАТИЗАТОРИ – речовини, застосовувані для зниження чутливості та поліпшення пресування вибухової речовини. Як *Ф.* застосовують низькоплавкі вуглеводневі сполуки: парафін, церезин, вазелін, віск тощо.

ФЛЕШЕТА – загострений сталевий снаряд з опереним хвостом для стабілізації в польоті, яким споряджають боєприпаси до артилерійської зброї.

ФОЛЬГА – тонкі листи або стрічки товщиною 2–100 мкм різних металів і сплавів. Серед них: алюмінієва (харчова, технічна), мідна, нейзильберова, свинцева, олов'яна, олов'яно-свинцева. Часто використовують у саморобних вибухових пристроях.

ФОСФОР – хімічний елемент. Білий *Ф.* активно застосовують у військовій справі як димоутворювальну і запальну речовину. Білий фосфор отруйний, легко займається, під час горіння розвиває температуру 800–1300°C, виділяючи великий об'єм нетоксичного диму. Використовують для спорядження димових і запалювальних боеприпасів або запалювальних пристроїв до них.

ФОСФОР БІЛИЙ – це хімічна речовина, що створює димову завісу й горить унаслідок контакту з повітрям (має сильний ефект ураження живої сили в разі безпосереднього контакту).

ФРОНТ УДАРНОЇ ХВИЛІ – рухома від центру вибуху з надзвуковою швидкістю поверхня розділення між стислим і нестислим повітряним середовищем.

ФУГАСНА ДІЯ ВИБУХОВОГО ПРИСТРОЮ – ефект, утворений вибуховим пристроєм. Полягає в ураженні (руйнуванні) цілі продуктами вибуху розривного заряду й утворюється ударною хвилею. Характеризується обсягом воронки (в середньому на 1 кг вибухової речовини припадає 1 м³ викинутого ґрунту) і надлишковим тиском у фронті ударної хвилі.

ФУГАСНІСТЬ ВИБУХОВОЇ РЕЧОВИНИ – здатність вибухової речовини до руйнівної дії за рахунок розширення продуктів вибуху до порівняно невисоких тисків і проходження середовищем ударної хвилі. Фугасні дії виявляються у формі розколювання та відкидання елементів середовища, у якому відбувається вибух. Часто *Ф.* називають працездатність вибухової речовини.

ХІМІЧНА СТІЙКІСТЬ ВИБУХОВОЇ РЕЧОВИНИ – здатність вибухової речовини зберігати хімічний склад і хімічні властивості протягом необхідного часу їх зберігання.

ХІМІЯ СУДОВА – наука, що застосовує спеціальні хімічні знання, розробляє та впроваджує в судово-хімічну експертизу різні методи дослідження речовин і речових доказів (хімічний крапельний метод, фотографічний, фізико-хімічний, органічний, кількісний аналіз, термолюмінесцентний аналіз, хімічний аналіз продуктів пострілу). Фізико-хімічний аналіз дає змогу досліджувати складні системи перетворення речовин, склад речовин, характер взаємодії їх компонентів без попереднього поділу. Методи *Х.С.* застосовують у вибухотехнічній експертизі й інших видах судових експертиз, наприклад, у технічній експертизі документів, балістичній експертизі.

ХЛОРАЦЕТОФЕНОН – отруйна речовина сльозоточивої дії (лакриматор). Безбарвна кристалічна речовина, температура плавлення – 55°C, температура кипіння – 247°C. Має високу леткість. Захистом від *Х.* слугує протигаз.

ХЛОРПСКРИН – отруйна речовина задушливої дії. Володіє також сильною сльозогінною дією. Безбарвна рідина, температура плавлення – 64°C, температура кипіння – 112,3°C. Захистом від хлорпікрину слугує протигаз.

ЦЕМЕНТАТОРИ – речовини, які використовують для з'єднання частинок будь-якого складу й додавання йому механічної міцності. Як *Ц.* застосовують природні й штучні смоли, оліфу, декстрин.

ЦЕНТР ВИБУХУ (ЕПЦЕНТР) – місце впливу вибухової енергії, обмежене геометричними розмірами.

ЦЕРЕЗИН – суміш твердих граничних вуглеводів; схожий на віск, температура плавлення – від 68 до 88°C. Застосовують як флегматизатор вибухових речовин.

ЦІЛЬ (у криміналістичній вибухотехніці) – живі або неживі об'єкти, проти яких встановлено в бойовому стані вибухові пристрої з метою їх ураження. У значенні розрахункової частини уражаючих факторів вибуху (осколкової дії) – людина, проти якої спрацьовує вибуховий пристрій. Розрахунковою *Ц.* вважають прямокутник 1,8x0,6 м площею 1,08 м². У нього вписують людину, що стоїть обличчям до вибуху.

ЧЕКА – деталь, призначена для запобігання, зведення та спрацювання детонатора (підривача пристрою, запалу) під час бойового використання боєприпасу.

ЧУТЛИВІСТЬ ВИБУХОВОЇ РЕЧОВИНИ – здатність її до вибухових перетворень під впливом зовнішніх чинників. Характеризується мінімальною кількістю зовнішньої енергії, яку необхідно витратити для того, щоб спричинити вибухове перетворення. Цю зовнішню енергію називають початковим імпульсом.

ЧУТЛИВІСТЬ ЕЛЕКТРОЗАПАЛЬНИКА (ЕЛЕКТРОДЕТОНАТОРА) – величина, зворотна імпульсу займання (I/U_b).

III

ШАШКА ПІДРИВНА – стандартний заряд вибухової речовини із запальним гніздом для капсуля-детонатора (електродетонатора, запальної трубки або запалу), який застосовують під час різних видів вибухових робіт, а також для спорядження інженерних мін.

ШОК – стан, своєрідна реакція організму на вплив звичайних подразників. Під час *III*. спостерігаються слабкість, що прогресує, зниження артеріального тиску, пригнічення центральної нервової системи, порушення обміну речовин й інші симптоми.

ШОК ПСИХІЧНИЙ (АФЕКТИВНИЙ ШОК, ЕМОЦІЙНИЙ ШОК) – реактивний психоз, який виникає під час раптових психічних розладів, що загрожують життю, зміна поведінки, поява різкого афекту жаху, що виявляється у формі хаотично рухового збудження або загальмованості, ступору. Часто шоківий стан виникає в людей, які були очевидцями дії вибухових матеріалів.

ШПУР – штучне циліндричне заглиблення у твердому середовищі (гірській породі, бетоні). Застосовують для розміщення зарядів під час підривних робіт та з іншою метою.

ШТАТНІ ВИБУХОВІ МАТЕРІАЛИ (у загальному значенні) – промислові вибухові речовини, піротехнічні суміші, об'єкти, що їх містять, які зберігають у підрозділі згідно з нормами належності.

ШТАТНІ ВИБУХОВІ РЕЧОВИНИ ТА ЗАСОБИ ПІДРИВУ – вибухові матеріали, використовувані вибухотехнічними підрозділами відповідно до табеля належності.

Щ

ЩУП – 1) загострений сталевий стрижень для виявлення мін, снарядів, авіабомб й інших боєприпасів, що знаходяться в ґрунті; 2) загострена паличка, призначена для пошуку осколків і визначення довжини каналів осколкових пошкоджень у предметах обстановки на місці вибуху.

Ю

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ – вид соціальної відповідальності, сутність якої полягає в застосуванні до правопорушників (фізичних і юридичних осіб) передбачених законодавством санкцій, що забезпечує в примусовому порядку держава. *Ю.В.* є правовідносинами між державою в особі її органів (суду, інспекцій тощо) і правопорушником, до якого застосовують юридичні санкції з негативними для нього наслідками (позбавлення волі, обмеження волі, штраф тощо). Видами *Ю.В.* за законодавством України є: адміністративна, дисциплінарна, кримінальна, цивільна. Виокремлюють також відповідальність конституційну, політичну, міжнародну. Відома й інша класифікація *Ю.В.* – негативна (ретроспективна) і позитивна. Перший вид пов'язаний з учиненням правопорушення та супроводжується негативними наслідками для винної особи. Другий виникає з юридичного обов'язку відповідних суб'єктів здійснювати позитивні, корисні для суспільства функції та реалізується в регулятивних правовідносинах. *Ю.В.* є важливим засобом забезпечення законності та правопорядку в країні, публічної безпеки, належної реалізації Конституції України й чинного законодавства. З другого боку, вона стимулює правомірну поведінку суб'єктів суспільних відносин, сприяє формуванню в населення поваги до закону і права.

ЮРИДИЧНА ОСОБА – об'єднання осіб та/або майна у відокремлене підприємство, установу або організацію. Має майнові й особисті немайнові права, несе відповідні обов'язки, може бути позивачем і відповідачем у суді. Правовий статус *Ю.О.* визначений нормами Цивільного кодексу України, іншими актами законодавства, а також її установчими документами. Правоздатність *Ю.О.* виникає в момент її утворення та припиняється в момент внесення відповідного запису до Єдиного державного реєстру юридичних осіб. *Ю.О.* може бути обмежена в правах лише у випадках і в порядку, встановлених законом. Окремими видами діяльності, перелік яких визначений виключно законом, зокрема вибухотехнічною діяльністю, *Ю.О.* може займатися тільки після одержання спеціального дозволу (ліцензії). *Ю.О.* набуває цивільні права й обов'язки через власні органи, які діють відповідно до закону та установчого документа, а в окремих випадках – через своїх учасників. Залежно від мети діяльності *Ю.О.* поділяють на комерційні (підприємницькі) і некомерційні (неприбуткові); залежно від порядку утворення – на *Ю.О.* приватного права та *Ю.О.* публічного права, а також змішані; залежно від кількості засновників (учасників) і подільності (чи неподільності) майна на частки – на *Ю.О.* унітарного типу і *Ю.О.* корпоративного типу. *Ю.О.* несе самостійну відповідальність за своїми зобов'язаннями всім належним їй майном. Припинення діяльності *Ю.О.* відбувається внаслідок передання всього її майна, прав та обов'язків іншим *Ю.О.* – правонаступникам (злиття, приєднання, поділу) або в разі її ліквідації.

ЮРИДИЧНИЙ ФАКТ – передбачена правовою нормою конкретна обставина, з настанням якої виникають, змінюються або припиняються правові відносини. Розрізняють такі види *Ю.Ф.*: за юридичними наслідками – правостворюючі, правозмінюючі, правоприпиняючі; за складом – прості й складні; за характером тривання в часі – одноактні (дискретні), триваючі (процесуальні); за наявністю волі – дії, що відбуваються як результат волевиявлення особи, події, що трапляються незалежно від волі суб'єктів; за відповідністю приписам правових норм – правомірні й неправомірні (правопорушення).

ЯВКА З ПОВИННОЮ – особисте, добровільне письмове чи усне повідомлення заявника дізнавачу, слідчому, прокурору, слідчому судді, судді або іншій уповноваженій службовій особі про кримінальне правопорушення (вчинене або підготовлюване ним) до початку досудового розслідування події.

ЯДЕРНА АВАРІЯ – неконтрольований процес ланцюгової реакції в ядерному реакторі, унаслідок якого відбувається або може відбутися викид радіоактивних речовин, здатних завдати ядерної шкоди. 1989 року під егідою Міжнародного агентства з ядерної енергії (МАГАТЕ) розроблено Міжнародну шкалу тяжкості подій на атомних станціях. Шкала містить рівні небезпеки: *інциденти* (аномалія, інцидент, серйозний інцидент), які характеризуються певним ступенем порушення заходів забезпечення безпеки, опроміненням персоналу ядерної установки; *аварії* (аварія без значного ризику за межами майданчика, аварія з ризиком за межами майданчика, серйозна аварія, глобальна (велика) аварія), які характеризуються пошкодженням зони реактора, викидом радіоактивних речовин, опроміненням персоналу та населення з негативними наслідками для здоров'я та довкілля.

ЯДЕРНА БЕЗПЕКА (РАДІАЦІЙНА БЕЗПЕКА) – дотримання певних меж радіаційного впливу на персонал об'єктів атомної енергетики, населення та навколишнє природне середовище, визначених відповідними нормами, правилами й стандартами. Головним нормативним актом в Україні, який регулює питання ядерної безпеки, є Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» (1995), що передбачає відповідальність держави за гарантування *Я.Б.* З цією метою в країні здійснюють на державному рівні регулювання *Я.Б.* під час використання ядерної енергії, облік ядерних матеріалів і джерел іонізуючого випромінювання, контроль і нагляд за радіаційною обстановкою тощо.

ЯДЕРНА ШКОДА – втрата життя, будь-які ушкодження, завдані здоров'ю людини, чи будь-яка втрата майна, або шкода, заподіяна майну, або будь-яка інша втрата чи шкода, що є наслідком небезпечних властивостей ядерного матеріалу на ядерній установці або ядерного матеріалу, який надходить з ядерної установки чи надсилається до неї, крім шкоди, заподіяної установці або транспортному засобу, яким здійснювали перевезення. У випадках, коли *Я.Ш.* та неядерна шкода спричинені ядерним інцидентом і подіями іншого характеру, неядерну шкоду, якщо вона не може бути обґрунтовано відокремлена від ядерної, також вважають *Я.Ш.*, спричиненою ядерним інцидентом.

ЯДЕРНІ МАТЕРІАЛИ – ядерне паливо, за винятком природного урану та збідненого урану, яке може виділяти енергію шляхом самопідтримуваного ланцюгового процесу ядерного поділу поза ядерним реактором самостійно або в комбінації з яким-небудь іншим матеріалом, радіоактивні продукти й відходи, за винятком незначної кількості радіоактивних продуктів, радіоактивних відходів та ядерного палива, що встановлені нормами, правилами й стандартами з радіаційної безпеки, за умови, що ця кількість не перевищує максимальні межі, встановлені Міжнародним агентством з атомної енергії.

ЯКІСНІ ОЗНАКИ МЕХАНІЧНИХ ПОШКОДЖЕНЬ ОДЯГУ – ознаки, на підставі яких здійснюють класифікацію ушкоджень (колоте, колото-різане, рубане, рване, спричинене внаслідок дії твердих тупих предметів, вогнепальне). До якісних ознак належать форма пошкодження загалом й окремих його елементів – країв, кінців; стан вільних кінців ниток, які виступають у просвіт пошкодження, і кінцевих ниток, що обмежують пошкодження в поперечному напрямку; наявність або відсутність додаткових ушкоджень, сплюснення та ущільнення ниток основи внаслідок пошкодження твердими тупими знаряддями, розрідженості або ущільнення ниток по периферії внаслідок розривів і колотих пошкоджень, наявність або відсутність дефекту тканини в пошкодженні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бульба Т. М. Виявлення, попереднє дослідження та вилучення саморобних вибухових пристроїв : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2009. 181 с.
2. Буханченко О. А., Пащенко В. І. Щодо строків зберігання речових доказів (вибухонебезпечних предметів, віднесених до категорії надзвичайно небезпечних). *Криміналістичний вісник*. 2006. № 1 (5). С. 85–87.
3. Глосарій термінів та визначень з виконання спеціальних вибухотехнічних робіт (СДВ 09.10). Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2008. 45 с.
4. Державний освітній стандарт ДОС 5169.О.84.25 – 2022 професії «Сапер (розмінування)». Київ, 2022. 44 с.
5. Дії працівників органів внутрішніх справ при загрозі або вчиненні терористичного акту : метод. рек. / [О. М. Стрільців, В. В. Арешонков, Є. М. Бодюл та ін.]. Київ : НАВС, 2015. 44 с.
6. Дії працівників органів внутрішніх справ при загрозі або вчиненні терористичного акту : метод. рек. / [О. М. Стрільців, В. І. Василичук, В. Л. Костюк та ін.]. Київ : НАВС ; Кандиба Т. П., 2016. 52 с.
7. Дрижак Я. І. До проблеми застосування понятійного апарату в криміналістичній вибухотехніці. *Криміналістичний вісник*. 2017. № 2 (28). С. 57–60.
8. Захматов В. Д., Пащенко В. І. Формування спеціальної та психологічної готовності фахівців вибухотехніків для виконання завдань у межах професійної підготовки експертної служби МВС України. *Криміналістичний вісник*. 2004. № 1 (1). С. 98–100.
9. Іщенко А. В., Кобець М. В. Засоби і методи виявлення вибухових речовин та пристроїв в боротьбі з тероризмом : навч.-практ. посіб. Київ : НАВСУ, 2005. 144 с.
10. Іщенко А. В., Кобець М. В. Методика експертного дослідження вибухонебезпечних об'єктів. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2005. № 1. С. 278–286.

11. Кобець М. В. Вибухові речовини у судовій вибухотехнічній експертизі. *Криміналістичний вісник*. 2007. № 2 (8). С. 50–53.

12. Кобець М. В. Криміналістичне дослідження вибухонебезпечних об'єктів спеціальними засобами та методами. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України*. 2005. № 5. С. 142–148.

13. Кобець М. В. Науково-технічне забезпечення розкриття та розслідування злочинів, пов'язаних з вибухами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2006. 20 с.

14. Кобець М. В. Окремі аспекти криміналістичного дослідження вибухових речовин та вибухових пристроїв. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 1. С. 74–81.

15. Кобець М. В. Розслідування злочинів, пов'язаних з вибухом. *Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ*. 2007. № 4. С. 83–89.

16. Кобець М. В., Пащенко В. І. Вибухові пристрої: вдосконалення тлумачення та класифікації у вибухотехнічній експертизі. *Криміналістичний вісник*. 2007. № 1 (7). С. 139–144.

17. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Приходько Ю. П. Особливості проведення огляду і збору слідової інформації на місці кримінального вибуху : метод. рек. Київ : УкрДГПІ, 2013. 36 с.

18. Кофанов А. В., Приходько Ю. П. Актуальні питання розробки бортової навігаційної апаратури з елементами штучного інтелекту мобільного робота для розмінування вибухонебезпечних предметів. *Криміналістика і судова експертиза*. 2013. Вип. 58. Ч. 1. С. 187–193.

19. Красюк І. П., Пащенко В. І. Ситуаційні дослідження при вчиненні вибухів. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2004. 59 с.

20. Криміналістика: криміналістична техніка : навч. посіб. / [Р. Л. Степанюк, В. О. Гусєва, В. В. Кікінчук та ін.]. Харків : ХНУВС, 2023. 388 с.

21. Криміналістичне дослідження електродетонаторів промислового та саморобного виготовлення : методика / [В. І. Пащенко, Є. М. Ткаченко, О. М. Біба та ін.]. Київ : ДНДЕКЦ МВС України ; КНДІСЄ МЮ України, 2006. 67 с.

22. Кушнір Г. А., Приходько Ю. П. Тактика огляду місця події за фактом вибуху в будівлях і спорудах. *Актуальні питання судово-експертного забезпечення кримінальних проваджень* : зб. матеріалів круглого столу (Київ, 10 квіт. 2014 р.). Київ : ННПФЕКП НАВС, 2014. С. 164–169.

23. Методика комплексного дослідження вибухових пристроїв, вибухових речовин і слідів вибуху (№ держреєстрації 0103U002003) / [Г. В. Прохоров-Лукін, В. І. Пащенко, В. І. Биков та ін.]. Київ : МЮ України ; МВС України, 2007. 218 с.

24. Огляд місць подій за фактами вибухів : довід.-метод. посіб. / [В. І. Пащенко, Є. М. Ткаченко, С. А. Грущенко та ін.]. Київ : ДНДЕКЦ МВС України ; НАВСУ, 2004. 69 с.

25. Огляд пасажирських повітряних суден та авіаційних об'єктів на наявність вибухових пристроїв, вибухових речовин і вибухових компонентів : метод. рек. / [В. І. Васишинчук, А. В. Кофанов, П. Є. Антонюк та ін.]. Київ : Кандиба Т. П., 2015. 88 с.

26. Пащенко В. І., Кобець М. В. Розрядження «автомобіля-бомби» методом гідроудару. *Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності* : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25–26 жовт. 2007 р.). Київ : Київ. нац. ун-т внутр. справ, 2007. С. 68–69.

27. Пащенко В. І., Кобець М. В., Іщенко А. В., Буханченко О. А. Засоби та способи протидії терористичним актам, учиненим із застосуванням вибухових пристроїв : навч.-практ. посіб. Київ : КНУВС, 2010. 112 с.

28. Пащенко В. І., Оніщенко В. П., Неділько І. Б. Реконструкція саморобних вибухових пристроїв по слідах вибуху : метод. рек. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2004. 35 с.

29. Пащенко В. І., Свистунов О. Я. Визначення мінімальної безпечної відстані за надлишковим тиском повітряної ударної хвилі від вибуху : метод. рек. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2005. 14 с.

30. Пащенко В. І., Свистунов О. Я., Квашук О. П. Можливості використання органами та підрозділами внутрішніх справ центрального та регіональних вибухотехнічних обліків (СДВ 12.20). Київ : ДНДЕКЦ МВС України ; ГСУ МВС України ; ДКР МВС України, 2007. 21 с.

31. Пащенко В. І., Свистунов О. Я., Хомко Р. Л.

Експертний огляд, розрядження, транспортування та знищення вибухових пристроїв і речовин: довід.-метод. посіб. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2005. 418 с.

32. Порядок проведення та оформлення експертних досліджень ДНДЕКЦ МВС України / [В. С. Печніков, В. В. Назаров, В. І. Пащенко та ін.]. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2005. 18 с.

33. Призначення судових експертиз під час розслідування неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності: метод. рек. / [С. С. Охріменко, В. В. Юсупов, Ю. П. Приходько та ін.]. Київ : НАВС, 2016. 42 с.

34. Приходько Ю. П. Використання кумулятивних зарядів для руйнування вибухонебезпечних та підозрілих предметів. *Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності*: матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2011 р.). Київ : НАВС, 2012. С. 126–127.

35. Приходько Ю. П. Виявлення та фіксація слідів вибухових пристроїв як джерело інформації про скоєний злочин. *Криміналістика і судова експертиза*. 2015. Вип. 60. С. 357–361.

36. Приходько Ю. П. Загальна характеристика кримінальних вибухів. *Актуальні питання досудового розслідування та сучасні тенденції розвитку криміналістики*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 5 груд. 2014 р.). Харків : ХНУВС, 2014. С. 417–421.

37. Приходько Ю. П. Загальна характеристика судової вибухотехнічної експертизи. *Криміналістичні і психофізіологічні методи досліджень в судочинстві, правоохоронній діяльності і кадровій роботі*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : Київ. ун-т права НАН України, 2014. С. 231–233.

38. Приходько Ю. П. Криміналістична характеристика судової вибухотехнічної експертизи. *Проблемні аспекти експертної практики*: зб. матеріалів круглого столу. Київ : ННПФЕКП НАВС, 2014. С. 215–217.

39. Приходько Ю. П. Можливості техніко-криміналістичного забезпечення розслідування кримінальних вибухів. *Науковий вісник національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2016. Вип. 243. С. 203–213.

40. Приходько Ю. П. Особливості розслідування злочинів, що скоєні шляхом вибуху вибухових пристроїв. *Протидія проявам тероризму, сепаратизму, екстремізму та нелегальній міграції в сучасних умовах: стан, проблеми та перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 28 жовт. 2016 р.). Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2016. С. 221–225.

41. Приходько Ю. П. Особливості розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з використанням вибуху вибухових пристроїв. *Актуальні питання теорії і практики криміналістичної науки* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. 50-річчю кафедри криміналістики та судової медицини Нац. акад. внутр. справ (Київ, 23 січ. 2015 р.). Київ : НАВС, 2015. С. 16–17.

42. Приходько Ю. П. Судова вибухотехнічна експертиза, як джерело доказування при розслідуванні кримінальних вибухів. *Правові реформи в Україні: реалії сьогодення* : тези доп. VII Всеукр. наук.-практ. конф., присвяч. Дню юриста України (Київ, 29 жовт. 2015 р.) : у 2 ч. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. Ч. 1. С. 213–215.

43. Приходько Ю. П. Теоретичні та практичні аспекти судової вибухотехнічної експертизи. *Сучасні тенденції розвитку національного законодавства* : зб. тез III Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : НУБіП, 2014. С. 75–77.

44. Приходько Ю. П. Техніко-криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних з кримінальними вибухами: поняття та сутність. *Актуальні питання експертно-криміналістичного забезпечення правоохоронної діяльності* : матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 25 листоп. 2016 р.). Київ : ННІ № 2 НАВС, 2016. С. 224–227.

45. Приходько Ю. П. Характеристика слідів застосування вибухових пристроїв на місці кримінального вибуху. *Молодий вчений*. 2015. Ч. 2. № 10 (25). С. 125–136.

46. Приходько Ю. П., Шмерего О. Б. Деякі аспекти експертних досліджень обставин вибухів та пожеж. *Актуальні проблеми криміналістики: історія, теорія, практика* : матеріали Міжнар. форуму і міжвуз. круглого столу. Київ : Київ. ун-т права НАН України, 2012. С. 96–100.

47. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 8 лют. 1995 р. № 39/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/39/95-%D0%B2%D1%80#Text>.

48. Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 1 листоп. 2016 р. № 1145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1544-16#Text>.

49. Садченко О. О., Кульчицький А. Б., Степанюк О. В. Стандартизація термінології у галузі судової вибухотехнічної експертизи. *Криміналістика і судова експертиза*. 2023. Вип. 68. С. 459–468.

50. Свідectво про реєстрацію авторського права на твір № 45088. Науковий твір «Методика розслідування злочинів, вчинених шляхом підпалу та пов'язаних з порушенням вимог пожежної безпеки» / [Л. Д. Удалова, В. В. Юсупов, С. С. Чернявський та ін.]. Нац. акад. внутр. справ. № 45088 ; заяв. 08.06.2012 ; зареєстр. 08.08.2012. (№ заяв. 45310).

51. Спосіб дистанційного знешкодження вибухового пристрою: патент на корисну модель від 27 лип. 2009 р. № 42936 / [В. І. Пащенко, М. В. Кобець та ін.]. Київ : Держ. департ. інтелект. власності України, 2009.

52. Судова балістика та суміжні галузі знань : словник / [В. В. Арешонков, А. В. Кофанов, Г. А. Кушнір та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2015. 184 с.

53. Судово-експертна діяльність : довід. для експертів. Київ, 2002. 320 с.

54. Типова інструкція із заходів безпеки при проведенні вибухотехнічних досліджень та робіт з експертного огляду, розрядження, транспортування та знищення вибухових пристроїв і речовин (СДВ 01.10.). Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2008. 23 с.

55. Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці : наказ Державного комітету України з нагляду за охороною праці від 26 січ. 2005 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05#Text>.

56. Фурман Я. В., Юсупов В. В., Приходько Ю. П., Максимчук І. М. Огляд науково-технічних засобів, що використовуються при розслідуванні злочинів, пов'язаних з використанням вибухових матеріалів (пристроїв) : довід. вид. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. 72 с.

57. Юсупов В. В. Криміналістичні методи огляду вибухового пристрою на місці події. *Особливості розслідування злочинів, пов'язаних з використанням вибухонебезпечних матеріалів: криміналістичні аспекти* : матеріали Міжнар. круглого столу (Київ, 18 лют. 2021 р.). Київ : ННІ № 2 НАВС, 2021. С. 168–172.

58. Юсупов В. В. Бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої як предмети злочинних посягань при вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263-1 Кримінального кодексу України. *Криміналістика і судова експертиза*. 2023. Вип. 68. С. 139–151.

59. Юсупов В. В. Вибухівка: історія і сьогодення. *Столична міліція*. 2004. № 6. С. 30–33.

60. Юсупов В. В. Огляд місця події у справах про злочини, пов'язані з пожежами і умисними підпалами. *Правове і криміналістичне забезпечення розслідування окремих видів злочинів: сучасний стан, міжнародний досвід та перспективи розвитку* : тези наук. доп. та повідом. круглого столу. Київ : ННІПСК НАВС, 2010. С. 195–202.

61. Юсупов В., Саковський А. Загальні положення проведення огляду місця пожежі. *Кримінально-правові, кримінологічні, кримінальні процесуальні та криміналістичні проблеми протидії злочинності в умовах воєнного стану* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (20 квіт. 2022 р.). Київ – Львів – Дніпро, 2022. С. 118–119.

62. Budgen D. E., Nyrkov V. N. NRC Working group on defense reform and cooperation glossary of improvised explosive devices. 2007. 22 p.

63. IMAS (2013). International Standards for Mine Action (IMAS) 12.10 «Information on Mining Danger and Hazard of VZV». URL: https://www.mineactionstandards.org/fileadmin/MAS/documents/imasinternational-standards/Ukrainian/IMAS_12.10_ukr.pdf.

64. Kennedy J., Kennedy P. Fires and Explosions. Determining cause and origin. Chicago, Illinois : Investigations Institute, 1985. 1505 p.

65. Talawar M. B., Agrawal A. P., Chhabra J. S., Asthana S. N. Studies on lead-free initiators: synthesis, characterization and performance evaluation of transition metal complexes of carbohydrazide. *Journal of Hazardous Materials*. 2004. No. 113. P. 57–65.

66. Urbanski T. Chemistry and Technology of Explosives.. Oxford : Pergamon Press, 1967. Vol. 3. P. 247.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ТЕРМІНІВ

А-ІХ-1	8	Боєприпас вихолощений	
А-ІХ-2	8	(бойовий припас	
Автоматизоване робоче		вихолощений)	13
місце (АРМ)	8	Боєприпас інертний	
Адамсит	8	(бойовий припас	
Азид свинцю	8	інертний)	13
Акваніт	9	Боєприпас навчальний	
Акт незаконного		(бойовий припас	
втручання	9	навчальний)	13
Активний аналіз		Боєприпас неостаточно	
(радіоактиваційний		споряджений (бойовий	
аналіз)	9	припас неостаточно	
Аміачна селітра	9	споряджений)	14
Амонал	9	Боєприпас сльозогінний	
Амоніт	10	(бойовий припас	
Амоніт водостійкий	10	сльозогінний)	14
Амоніт скельний	10	Боєприпаси	
Аналіз з боку керівництва	10	(бойові припаси)	14
Аналіз ризику	10	Бойова пружина	14
Артилерійський постріл	10	Бойова частина ракети	14
Артилерійський постріл		Бойовий (запальний)	
роздільно-гільзового		ланцюг детонатора	14
спорядження	11	Бойовий ланцюг	14
Артилерійський постріл		Бойовик (патрон-бойовик)	14
унітарного спорядження	11	Бойові припаси	15
Атомна спектроскопія	11	Бомба	15
Балістика	12	Бомба манометрична	15
Балістика внутрішня	12	Бризантність	15
Балістика зовнішня	12	«Брудна бомба»	15
Балістична ракета	12	Вибух	16
Балістичні		Вибух аварійний	16
характеристики	12	Вибух вибухової речовини	16
Безпека	12	Вибух детонаційний	16
Безпечна відстань	13	Вибух дефлаграційний	16
Безпечний	13	Вибух ємності	
Безпечні відстані події		під високим тиском	16
повітряної ударної хвилі	13	Вибух зосереджений	16
Бенгальський вогонь	13	Вибух контрольований	17
		Вибух об'ємний	17

Вибух спрямованої дії.....	17	Вогневий спосіб підриву.....	21
Вибух фізичний.....	17	Вогнезагрозлива речовина.....	21
Вибух хімічний.....	17	Вогнепровідний шнур.....	21
Вибухова справа.....	17	Вогонь.....	21
Вибухова хвиля.....	17	Воронка вибуху.....	21
Вибуховий пакет.....	17	Вторинні вибухові	
Вибуховий пристрій.....	18	пристрої.....	21
Вибуховий пристрій		Гарантована безпечна	
промислового		відстань (дистанція).....	22
виготовлення.....	18	Гексоген.....	22
Вибуховий пристрій		Географічна (геопросторова)	
саморобного виготовлення.....	18	інформаційна система.....	22
Вибухові матеріали.....	18	Гідроудар.....	22
Вибухові речовини.....	18	Гільза.....	22
Вибухові речовини		Глибинна бомба.....	22
аміачно-селітрові.....	19	Горіння.....	23
Вибухові речовини		Горіння вибухове.....	23
бризантні.....	19	Готовність вибухової	
Вибухові речовини		речовини до вибуху.....	23
ініціюючі.....	19	Граната.....	23
Вибухові роботи.....	19	Граната гвинтівочна.....	23
Вибухові суміші.....	19	Граната ручна.....	23
Вибухонебезпечна система.....	19	Граната ручна наступальна.....	23
Вибухонебезпечний об'єкт.....	19	Граната ручна	
Вибухонебезпечні предмети.....	20	протитанкова.....	23
Вибухонебезпечні		Гранатомет.....	24
речові докази.....	20	Гранатометний постріл.....	24
Вибухотехнічна група.....	20	Гранатомет гвинтівковий.....	24
Вибухотехнічна		Гримуча ртуть.....	24
(вибуховотехнічна)		Датчик цілі.....	25
експертиза (дослідження).....	20	Датчик цілі детонатора.....	25
Видача вибухових матеріалів		Демонтаж вибухонебезпечного	
і вибухонебезпечних		об'єкта.....	25
речовин.....	20	Детонатор.....	25
Виконавець (вибухотехнік,		Детонатор проміжний	
оператор).....	20	(додатковий).....	25
Випробування.....	21	Детонаційна хвиля.....	25
Випробування та оцінка.....	21	Детонація.....	26
Військова техніка.....	21	Детонація фізична.....	26
Вогневий ланцюг		Детонуючий шнур.....	26
детонатора.....	21		

Дефлаграція.....	26	Заряд вибухової речовини.....	32
Деформація.....	26	Заряд вибухової речовини конструктивно оформлений.....	32
Джерело ідентифікаційної інформації	27	Заряд зосереджений.....	32
Джерело ініціювання вибуху	27	Заряд кумулятивний	32
Дим.....	27	Заряд подовжений	32
Димова шашка	27	Заряд розмінування	32
Динаміт.....	27	Заряд розривний	32
Динітротолуол (DNT, dinitrotolulene)	27	Заряд стандартний	33
Дистанційне розрядження.....	27	Заряд суцільний	33
Дистанційний детонатор	28	Заряд фугасний	33
Ділянка проведення підривних робіт.....	28	Заряджений	33
Догляд.....	28	Засіб індивідуального захисту	33
Експериментальні зразки	29	Засіб колективного захисту	33
Експертний огляд вибухотехніка.....	29	Засоби детонування (детонації)	33
Електродетонатор (електричний детонатор).....	29	Засоби займання	33
Електродетонатор уповільненої дії.....	29	Засоби запалювання	33
Електропідривна мережа.....	29	Засоби ініціювання	34
Електроспалахувач	29	Засоби передачі ініціюючого імпульсу.....	34
Елемент невиймання	30	Засоби підриву	34
Елемент-пастка	30	Заявка на видачу вибухових матеріалів	34
Епіцентр вибуху.....	30	Зберігання вибухових матеріалів	34
Ємність під високим тиском	30	Збудження вибуху	34
Живучість ствола	30	Зв'язок (електрозв'язок).....	34
Забійна дія осколка.....	31	Звичайні засоби ураження	34
Замикач.....	31	Зволоженість.....	34
Замінований район.....	31	Знак мінної загрози.....	35
Замкнутий вогневий ланцюг детонатора.....	31	Знешкодження	35
Запал	31	Знешкодження боєприпасів (бойових припасів)	35
Запальна трубка	31	Знешкодження вибухонебезпечних предметів	35
Запальний гніт тліючий.....	31		
Запобіжник	32		
Запобіжні дії.....	32		

Знищення (у криміналістичній вибухотехніці).....	35	Кінетичний метод дослідження	40
Знищення вибухових речовин	35	Кінцевик снаряду.....	40
Знищення методом підриву.....	35	Конвенція про заборону конкретних видів звичайної зброї, які можуть вважатися такими, що завдають надмірних ушкоджень або мають невибіркову дію	40
Знищення методом спалювання.....	36	Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення (Оттавська конвенція, договір про заборону мін).....	41
Зона підвищеної небезпеки.....	36	Конвенція про касетні боєприпаси	41
Зондування щупом.....	36	Контактне (ручне) розрядження	41
Зразок зброї	36	Контроль (моніторинг) діяльності вибухотехнічних підрозділів	41
Ідентифікаційна інформація.....	37	Контроль на безпеку.....	41
Ідентифікація речовин.....	37	Контроль якості	42
Ізоляція провідника	37	Корегувальні дії	42
Імітаційно-тренувальні засоби	37	Корпус (оболонка) вибухового пристрою	42
Імпульс займання.....	37	Крилата ракета.....	42
Імпульс плавлення містка	37	Криміналістична вибухотехніка	42
Імпульс струму.....	37	Кримінальні вибухи	42
Інженерна міна.....	38	Критичний діаметр	42
Ініціювання.....	38	Критичні невідповідності	42
Ініціюючі вибухові речовини	38	Кумулятивна дія боєприпасу	43
Інцидент.....	38	Кумулятивний ефект	43
Інцидент з вибуховим пристроєм.....	38	Кумулятивний снаряд	43
Інцидент під час виконання спеціальних вибухотехнічних робіт	38	Кумуляція.....	43
Капсуль.....	39	Легкозаймиста речовина (матеріал, суміш)	44
Капсуль-детонатор.....	39	Леткість	44
Капсуль-запальник	39	Ліквідація інциденту	44
Картуз зарядний.....	39		
Касетна бомба	39		
Каталізатори.....	39		
Керівник вибухотехнічної групи	39		
Керівник з якості вибухотехнічної лабораторії.....	40		

Лінійний міст	44	Нітрогліцерин	48
Лінія найменшого опору	44	Навчальна зброя.....	48
Макет військової техніки	45	Національний орган з питань протимінної діяльності.....	48
Малогазова вибухова речовина	45	Невідповідність у діяльності вибухотехніка	49
Маркер вибухонебезпеки	45	Нейтралізація	49
Маркер небезпеки	45	Некерована ракета	49
Маркування зон підвищеної небезпеки	45	Несправність	49
Масові заходи.....	45	Несправність військової техніки	49
Матеріалознавство судове	45	Нещасний випадок під час виконання спеціальних вибухотехнічних робіт	49
Матеріально-технічне забезпечення вибухотехнічних підрозділів	46	Нітрогліколь.....	49
Механізм дальнього зведення детонатора	46	Нітроефіромісткі вибухові речовини.....	49
Механізм самознищення вибуху	46	Обвуглювання.....	50
Міжнародні стандарти протимінної діяльності (International Mine Action Standards, IMAS)	46	Об'єкт ідентифікації.....	50
Міна	46	Об'єкт ідентифікаційний	50
Міна протипіхотна.....	46	Обладнання	50
Міна-пастка	46	Облік вибухотехнічних матеріалів	51
Міна-пастка (міна-сюрприз)	47	Оборонна ручна граната	51
Мінна (вибухова) станція.....	47	Обтюрація	51
Мінне поле	47	Огляд повітряного судна.....	51
Міномет	47	Октоген.....	51
Мінометний постріл	47	Операційний аналіз	51
Місце вибуху.....	47	Оперіння.....	51
Місцевість (у криміналістичній вибухотехніці).....	47	Опір провідника.....	51
Модернізація	47	Освітлювальні засоби.....	52
Модифікація	47	Осколкова дія вибухового пристрою	52
Нейтралізація вибухового пристрою	48	Осколковість	52
Напрямок дії вибуху.....	48	Оцінка ризику	52
Нещасний випадок.....	48	Підривник.....	53
		Протимінна діяльність	53
		Період безпечного очікування	53
		Перхлоратні вибухові речовини.....	54

Петарда	54	Пучок (у криміналістичній вибухотехніці).....	58
Питома провідність	54	Радіопідривач	59
Питомий опір провідника	54	Радіус (дистанція) розльоту осколків	59
Підривальний пристрій	54	Радіус ефективного ураження (дистанція ефективного ураження)	59
Підривач	54	Радіус суцільного ураження (дистанція суцільного ураження)	59
Підривач командний.....	54	Радіус ураження (дистанція ураження)	59
Підривач контактний.....	54	Радіус ураження (радіус зони ураження).....	59
Підривач неконтактний.....	55	Ракета.....	59
Підривна машинка.....	55	Ракетне паливо.....	59
Підрозділ з розмінування.....	55	Реактивний снаряд.....	60
Пікринова кислота	55	Реконструкція	60
Піроксилін	55	Ризик	60
Піроманія.....	55	Різка вогнепровідного шнура	60
Піропатрон	55	Робоче місце виконання спеціальних вибухотехнічних робіт.....	60
Піротехніка.....	56	Робоче місце з розрядження чи знищення вибухових пристроїв	60
Піротехнічні склади.....	56	Розрядження.....	60
Піроформна речовина (матеріал, суміш)	56	Розрядження вибухового пристрою	60
Пірохімічний аналіз.....	56	Руйнування об'єктів	60
Пластид-4	56	Самозаймання	61
Пластичні (еластичні) вибухові речовини	56	Самозаймиста речовина (матеріал, суміш)	61
Пластичність вибухової речовини	56	Самозапалювання	61
Повідомлення про підготовку вибуху (неправдиве).....	57	Самоліквідатор	61
Повітряна ударна хвиля	57	Самонагрівання.....	61
Порох	57	Саморобні вибухові пристрої.....	61
Порох балістичний (балістит)	57	Сейсмобезпечна відстань.....	62
Порох бездимний.....	57	Сейсмовибухові хвилі	62
Порох димний	57		
Початковий ініціюючий імпульс.....	57		
Промислова вибухова речовина	57		
Протимінні дії.....	58		
Процедура доступу	58		
Пункт управління	58		

Сенсibilізатори	62	Теплота вибуху (питома енергія вибуху)	65
Серцевина броньбійна	62	Тетразен	66
Сигнальний патрон	62	Тетрил	66
Склади вибухових матеріалів	62	Технічна документація	66
Снаряд	62	Технологія вибухотехнічних робіт	66
Собака мінно-розшуковий (спеціальний собака)	62	Траєкторія	66
Спеціальне вибухотехнічне обладнання	62	Транспортування вибухотехнічне	66
Спеціальний вибухотехнічний догляд	63	Трассер	66
Спеціальні вибухотехнічні роботи	63	Трасуючі склади	67
Сплави вибухової речовини	63	Тротил (тринітротолуол, ТНТ, ТОЛ)	67
Спрямована дія вибуху	63	Тротиловий еквівалент	67
Стабілізатор	63	Ударна дія боєприпасу (ударна дія бойового припасу)	68
Стабілізатори хімічні	63	Ударна хвиля вибуху	68
Старіння вибухової речовини	63	Ударний механізм	68
Стійкість вибухової речовини	63	Ударний механізм детонатора (запалу)	68
Стопін	63	Управління вибухотехнічним підрозділом	68
Суббоєприпас (суббойовий припас)	64	Уражаючі фактори вибуху	68
Суббоєприпас вибуховий (суббойовий припас вибуховий)	64	Установка вибухового пристрою	68
Судова вибухотехнічна експертиза (судова вибухотехнічна експертиза)	64	Фаза атаки	69
ТГ-20 (ТГ 20/80)	65	Фазовий склад	69
ТГ-25	65	Феєрверкові засоби	69
ТГ-50 (ТГ 50/50)	65	Фізична стабільність вибухової речовини	69
ТГА	65	Флегматизатори	69
Температура вибуху	65	Флешета	69
ТЕН (тетранитропентаеретрит)	65	Фольга	69
ТНРС (тринітрорезорценат свинцю)	65	Фосфор	70
		Фосфор білий	70
		Фронт ударної хвилі	70
		Фугасна дія вибухового пристрою	70
		Фугасність вибухової речовини	70

Хімічна стійкість вибухової речовини	71	Шок психічний (афективний шок, емоційний шок).....	74
Хімія судова	71	Шпур.....	74
Хлорацетофенон	71	Штатні вибухові матеріали.....	74
Хлорпікрин.....	71	Штатні вибухові речовини та засоби підриву	74
Цементатори.....	72	Щуп.....	75
Центр вибуху (епіцентр)	72	Юридична відповідальність.....	75
Церезин.....	72	Юридична особа	76
Ціль (у криміналістичній вибухотехніці).....	72	Юридичний факт	76
Чека	73	Явка з повинною	77
Чутливість вибухової речовини	73	Ядерна аварія	77
Чутливість електрозапальника (електродетонатора)	73	Ядерна безпека (радіаційна безпека).....	77
Шашка підривна	74	Ядерна шкода.....	78
Шок	74	Ядерні матеріали	78
		Якісні ознаки механічних пошкоджень одягу	78

Довідкове видання

ПРИХОДЬКО Юрій Павлович,
ЮСУПОВ Володимир Васильович,
САКОВСЬКИЙ Андрій Анатолійович,
ФІЛПОВ Юрій Євгенович

КРИМІНАЛІСТИЧНА ВИБУХОТЕХНІКА: СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

Дк № 4155 від 13.09.2011.

Підписано до друку 26.10.2023. Формат 60х84/16. Папір офсетний.

Обл.-вид. арк. 6,0. Ум. друк. арк. 5,58.

Тираж 100 прим.
